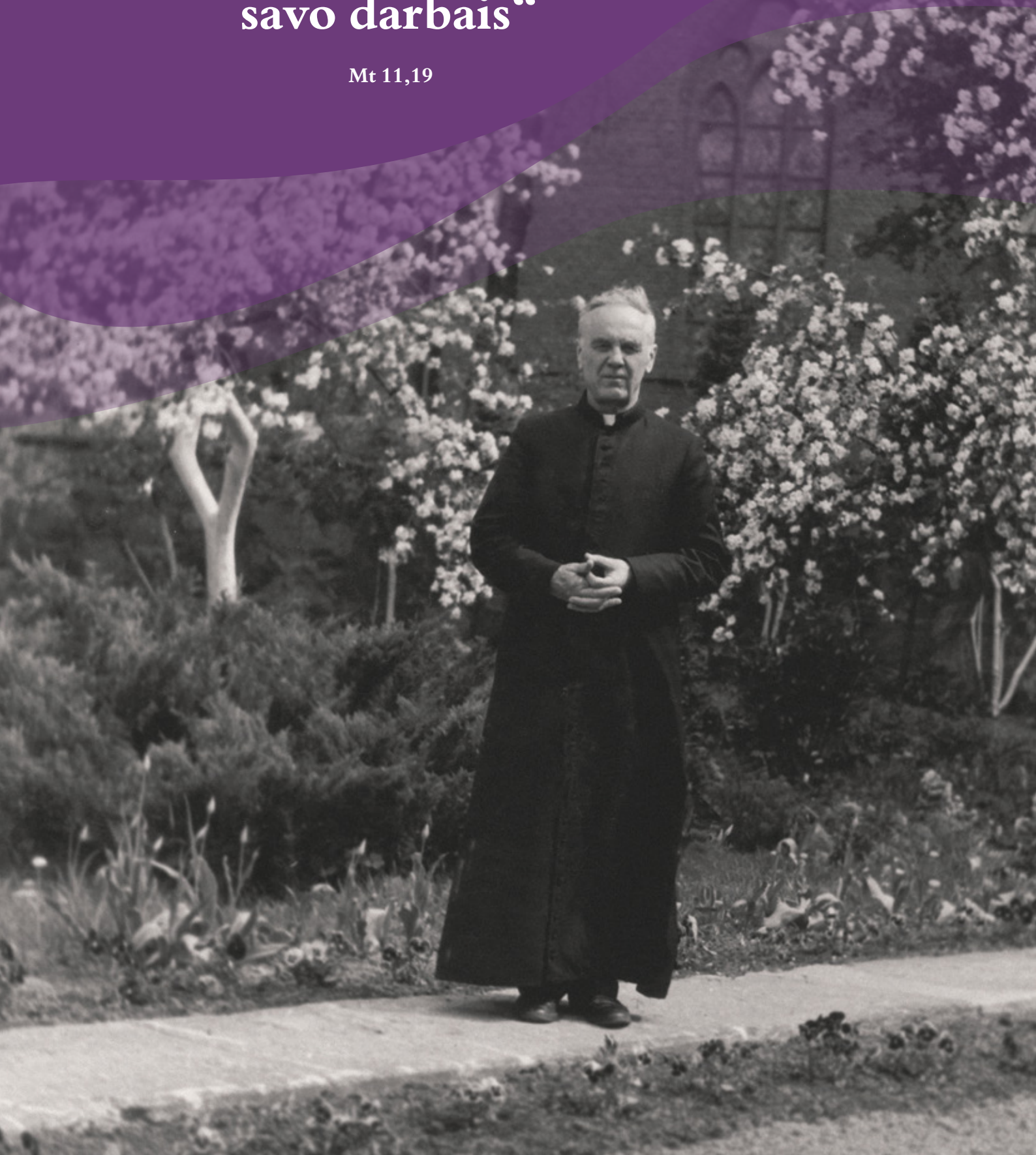

**Monsinoro
Alberto Talačkos
gimimo šimtmetis:
„Išmintis pasiteisina
savo darbais“**

Mt 11,19

**Monsinjoro
Alberto Talačkos
gimimo šimtmetis:
„Išmintis pasiteisina
savo darbais“**

Mt 11,19

KILNOJAMA PARODA

Parodos pristatymas

Monsinjoro Alberto Talačkos gimimo šimtmetis:

„Išmintis pasiteisina savo darbais“

2021 11 19

Parodos kuratoriai ir leidinio sudarytojai:

Vytautas Balčiūnas, Rita Babelienė, Dalia Tarandaitė

Organizatoriai:

Rėmėjai:

Dailininkė

Loreta Uzdraitė

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB)

Išleido

UAB „Petro ofsetas“,

Anykščių menų centras (Vilniaus g. 36, Anykščiai)

Spausdino

UAB „Petro ofsetas“ (Naujoji Riovonių g. 25C, Vilnius)

Tiražas

400

© Anykščių menų centras, 2021

© UAB „Petro ofsetas“, 2021

ISBN 978-609-420-744-0

Sigutis Obelevičius
Anykščių rajono meras

Monsinjoro gimimo šimtmetis: kunigo Alberto Talačkos asmenybės ir kūrybos švytėjimas

Sena tiesa: žmogaus gimimo šimtmetis yra jo visų žmogiškųjų galimybių riba, už kurios ima silpti, nykti atmintis apie jį, o darbai pamažu tirpsta kolektyvinėje veikimo erdvėje. Šią laiko galią paneigia labai retos išimtys, kai po asmenybės mirties vis aiškesnis, aktualesnis darosi jo gyvenimas, ima ryškėti atliktų darbų, idėjų, įtaigų prasmė ir grožis, kai tarsi iš naujo ir naujai imamas matyti nebesamas žmogus, tarsi jo gyvenimas tik dabar yra prasidėjęs.

Daug šviesių dvasininkų yra matę Anykščių šventovės, nuo pat pirmosios, medinės, pastatytos 15 a. Lietuvos didžiojo kunigaikščio Kazimiero Jogailaičio fundacijos valia, iki dabartinės neogotikos didingos bažnyčios, kurioje pasišventusiai per tris dešimtmečius tarnavo anykštėnams klebonas, dekanas Albertas Talačka.

Rapolas Šaltenis apie rašytoją Antaną Vienuolį atsiminimuose teigė, kad jis Anykščius kūrė kaip kultūros miestą, kurį ženklina naujos prasmės, vaizdiniai, objektai, papročiai. Ypač tai galėtume pasakyti apie Anykščių Šv. Mato bažnyčios puoselėtoją monsinjorą Albertą Talačką, kuris didingoje, bet kokybiško dekoro tąkart dar neįgijusioje šventovėje ir jos šventoriuje per tris dešimtmečius sukūrė konceptualų sakralinio meno lobyną. Nors Lietuvos bažnyčiose galime pamatyti nemažai sovietmetyje sukurtų dailės kūrinių, daugiausia vitražų, tačiau tokio gausaus būrio profesionalių kūrėjų, tapusių Lietuvos nacionalinės premijos laureatais kaip Vladas Vildžiūnas ir Antanas Kmieliauskas, ypač pagarsėjusių unikaliais kūriniiais kaip vitražistė Marija Anortė Mackelaitė, išpuošusi šventovę ypatingos meninės vertės vitražais, ar Rimantas Idzelis, sukūręs šventovės istorinėse stacijų koplyčiose ypatingos įtaigos ir vertės Kristaus kančios kelio skulptūrinės kompozicijas, nėra daugiau niekur, tik Anykščiuose. Kelios dešimtys kūrinių – skulptūros, paveikslai, paminklinės kompozicijos literatūros klasikams anykštėnams, visa tai – monsinjoro Alberto Talačkos sumąstytos, išjaustos ir įgyvendintos kūrybinės programos, kurios kultūros miesto katalikų šventovę pavertė autentiškų sakralinio meno kūrinių nacionalinės vertės galerija. To sovietmečio suvaržymų, bažnyčios persekiojimų ir neigimo tikrovėje nepavyko pasiekti nei vienam Lietuvos kunigui klebonui. Monsinjoras čia iškyla ir vis labiau tampa matomas kaip unikumas, įveikęs viskas kliūtis ir įvykdęs savąją sakralinio meno galerijos Anykščių šventovėje ir jos šventoriuje sukūrimo misiją.

Pirmuoju ir svarbiausiu jis yra Lietuvoje ir pagal papaprijai padovanotą dailės kūrinių asmeninę kolekciją, kurios kūrinius, rodomus Anykščių meno centre, skolinasi tarp-

tautinėms ir nacionalinėms parodoms net ir patys didžiausi Lietuvos muziejai. Tokios dovanos nėra gavę nei Vilniaus, nei Kauno miestai ir jų muziejai. Monsinjoro dovaną galėjusi pranokti kunigo Ričardo Mikutavičiaus dailės kolekcija Kaune netapo miesto nuosavybe, jos likimą ženklina fatališka kunigo žūtis ir kolekcijos netektis – skambiai miestui duotas dovanos pažadas nevirto tikrove. Tuo tarpu be jokių skambių žodžių testamentu Monsinjas paliko Anykščių parapijai savo kolekciją ir kultūros visuomenės karštu troškimu ji tapo sakralinio meno muziejaus – Anykščių menų centro, įkurto istorinėje vyskupo Antano Baranausko salėje, unikumu.

Daug kalbame Anykščiuose apie pasišventimą bendram gėriui, pasiaukojimą Laimės žiburio miestui, kuris kaip magnetas vis labiau traukia Lietuvos ir užsienio visuomenę meno jėga, kultūros ir gamtos unikalumu, kūrybingais meno projektais. Monsinjas Albertas Talačka savo tauriu gyvenimu ir titaniškais kultūros darbais mums yra kelrodė žvaigždė.

Anykščiai yra ne tik monsinjoro Alberto Talačkos kūrybingiausių metų ir brandžiausių darbų miestas, kurį jis pasirinko Anykščių šilelio artumoje ir savo amžinybės vieta. Į Anykščius tarsi suteka jo visų gyvenimo darbų, idėjų faktai, jo išmintį ir taurumą patvirtinantys amžininkų liudijimai. Paroda, kurią švenčiame Monsinjoro gimimo šimtmetį, bus parodyta ne tik Anykščių bažnyčioje, bet ir kituose miestuose, kuriuose jis kunigavo – gimtajame Pasvalio krašte, Rokiškyje, kurio karo metu apgriautą šventovės meninę aplinką jis atkūrė ir atgaivino.

Kiekvienas sąmoningas žmogus siekia savo gyvenime būti pilnaverte asmenybe ir savo veiklos profesionalu, bet retai kam pasiseka pasiekti didelių aukštumų. Monsinjoro žmogiškasis taurumas, dvasininko išmintis ir kuklumas, stebinęs daugelį, ėjo koja kojon su dvasininko tarnyste, jos aukštąja dvasine misija vesti tikinčius krikščioniškųjų idealų keliu, pakelti jų dvasią sakralinio meno grožiu ir prasmingumu.

Monsinjoro Alberto Talačkos šimtmetis yra šviesus ir palaimingas: jo darbai, jo idėjos, jo tarnystė atsiveria dabarčiai ir ateičiai kaip laikui nepavaldi išmintis, kaip neblėstantis gėris ir grožis.

Viktorija Daujotytė

Žiūrintis į švytinčius vitražus

Toks mano atmintyje liko Monsinjoras Albertas Talačka – pakėlęs gražią galvą, žiūrintis į švytinčius vitražus Šv. Mato bažnyčioje Anykščiuose. Jau nepriklausomos Lietuvos gyvenimo pradžioje grupei kultūros žmonių, atvykusių iš Vilniaus, jis pats aprodė bažnyčia, vedžiojo nuo vieno altoriaus prie kito, atkreipdamas dėmesį į vieną ar kitą meno kūrinį, į skulptūrą, paveikslą, bareljefą, sukurtus profesionalių dailininkų. Ir vis pakeldamas akis į švytinčius vitražus. Tarsi ir mus ragindamas jo žvilgsniu sekti. Neogotikinė bažnyčia stulbino erdvėmis, kurias skaidė nepaprastas vitražų spalvų ribėjimas. Čia stebuklas, ir ši stebuklą sukūrė moteris, ir dar vardu Marija, – maždaug taip sakė; tiksliai žodžių neprišimenu, tik bendrą prasmę. Daug vėliau, beveik atsitiktinai, bet gal ir ne, sužinojau, kad tų puikių bažnyčios vitražų autorė yra Marija Mackelaitė, kurios darbų buvau mačiusi Druskininkuose, ne kartą Vilniaus M. K. Čiurlionio menų gimnazijoje, bet tokio stipraus įspūdžio nebuvau patyrusi. Sujungiau viską, dailininkę, priklausančią svarbiajai 1930-ųjų metų gimimo kartai, tą pirmąjį įspūdį, Monsinjoro susijaudinusių žvilgsnių, praėjusio amžiaus 8-ojo dešimtmečio politinę atmosferą, ir viską tarsi išgyvenau iš naujo. Kokių reikėjo pastangų, kokios tvirtybės... Kokias kliūtis reikėjo įveikti... Ir kiek šviesos savo dvasioje turėjo kunigas, suvokęs, kad Anykščių bažnyčiai reikia vitražų. Ir ne šiaip spalvoto stiklo langų, o meno kūrinijų. Ir kad stiprus dvasios pasiryžimas jau yra programa; pagal ją visi veikiantys asmenys užims savo vietas. Atsiras ir svarbiausia veikėja – dailininkė vitražistė. Ji vaikščiojo pastoliais – ten, aukštybėse, ji viską tikrino; rodos, kad iš to susitikimo ir šis Monsinjoro paliudijimas.

Kartu su Monsinjoru A. Talačka Anykščių bažnyčioje iš to karto matau ir Vaidotą Daunį. Matau klūpantį. Supratau, kad iš anksčiau jau pažįstamas su Monsinjoru, sako man, kad kunigas yra dailės mylėtojas, žinovas, kad yra surinkęs unikalią kolekciją. Rodos, jau zakristijoje, ar netoli jos, stabteliu prie menkesnių paveikslų, Monsinjoras pagauna mano žvilgsnį, aiškina... Kai žmonės nori gero, dovanoja, negalima atsisakyti... Kviečia užėti į kleboniją, rodo knygas, paveikslus, rodos, kad tada mačiau ir mažą vitražą, vaizduojantį Dievo Motiną. Suvokių, kad kalbamės su įspūdingu žmogum, kunigu, kurio dvasia yra pagauta meno, knygų, gamtos grožio. Lyg ir visko daug, apstu. Bet toks įspūdis, kad tai asketiškas žmogus, didelės vidinės savidrausmės, kasdien tikrinantis tikėjimą kaip asmeninį pasirinkimą. Atrodo, kad daug kalba, užima mus, susėdusius arbatos, stengiasi suvokti, kas mes, ką dirbame, kuo gyvename. Ar mūsų apsilankymas bažnyčioje nėra atsitiktinis. Ar tikrai supratome, kokiomis pastangomis, per kokius sunkumus sukurti vitražai; iš kelių kartų prie jų grįžo jau ir vėlesniame pokalbyje. Bet liko įspūdis, kad ir kalbėdamasis su mumis tik atliko savo misiją, bet atliko ją iš širdies, tikėdamas, kad

kunigas turi būti dėmesingas ir tiems, kurie gal yra kitokių pažiūrų. Menas – ta erdvė, kur visi gali susitikti. Lyg stengėsi neišsiblaškyti, kad galėtų grįžti į save, prie savo minčių, pasiryžimų.

Mano blyškius prisiminimus apie MonsinJORą Albertą Talačką atgaivino, sužadino Vytauto Balčiūno perduoti išrašai iš užrašų knygelių, saugomų Anykščių A. Baranausko ir A. Žukausko-Vienuočio memorialinio muziejaus fonduose. Kiek nedaug tereikia, kad atsiskleistų žmogaus dvasia. *Vita contemplativa* – tikslus buvo pirmasis įspūdis. Kunigas, kuris gyveno vidinį dvasios gyvenimą, užrašydamas tik būsenų kontūrus, stengėsi tam gyvenimui suteikti kryptį, išlaikyti drausmę, išsaugoti askezę: melstis, just gerumą tylint, kalbėti susikaupus. Jausti Dievą ir gamtoje, branginti tylą. Ugdyti save, neprisileisti blogų minčių, siekti sielos ramybės, dėkoti Dievui už kiekvieną dieną. Būti kantriam su ligoniais. Mąstyti apie gailėstingumą visiems. „Ramus darbas ir tylą. Meilė žmonėms“.

Apie gimtadienį 1986 metų lapkritį: „Suvažiuos mano bičiuliai; kad aš tylus būčiau“. Jau 1990 – „visos vidaus jėgos pasveikti – laukia jaunimas“. 1990 m. kovo 11 d. – „Pirmoji diena – laisva Lietuva“. Gražioji nuostata, kuri taip traukė visus prie kito MonsinJORo – Kazimiero Vasiliausko: „Aš turiu visus mylėti, visus kviesti prie Kristaus. Nė vieno neatstumti“. Nė vieno neatstumti. Turėjo ryžto dirbti ateičiai, jaunimui, žmonėms. Gerai jautė žmonių nuotaikas – ko reikia, į ką reikia atsiliepti, kam netgi nusilenkti. Suprasti, kad žmonės visada žmonės, kad jie ilgisi sąžiningumo, ramybės. Mažiau kovoti, daugiau mylėti, užjausti. Pačiam gyventi asketiškai: melstis, mažai valgyti. Dirbti, dirbti.

MonsinJORas mąstė ne tik apie tiesioginę kunigystę, bet ir apie bendresnius Lietuvos reikalus. 1990 m. pasižymėjo: „Dėl ateities reikia dirbti, reikia būti sąžiningam, reikia žmogų gerbti, tada Lietuva galės gyventi. Reikia mus supurtyti, kad mes patys iš savęs pradėtume naują gyvenimą“. Visai netikėta, bet brangi senstančio kunigo mintis, kad reikia aristokratijos senatvėje. Kad senstantis žmogus gali išlikti aristokratiškas iš to, ką yra sukaukęs per savo gyvenimą. Taip, reikia daug sukaupti, kad sirgdamas, mažai beturėdamas jėgų, skaitytum A. Maceiną ir dėkotum Dievui, kad turi tokią knygą. Kad galėtum pasakyti – pirmiausia sau: „Religinei valandėlei Baranauskas“.

Didžios išvermės darbininkas, statytojas, dvasinių ir medžiaginių reikalų tvarkytojas, kartu tyriausios dvasios idealistas, įrašęs žodžius, kuriuos apmąstyti galima įvairiais rakursais: „Gražiausias ir giliausias jausmas, kurį galima patirti, – tai mistinės tikrovės pajautimas. Jis yra visų mokslų sėjėjas. Tas, kuriam šis jausmas yra svetimas, tas, kuris negali stebėtis ir su pagarbia baime žavėtis, tas yra beveik miręs. Žinoti, kad tai, kas neatskleidžiama, tikrai egzistuoja kaip aukščiausia išmintis ir labiausiai spinduliuojantis grožis, kurio mūsų bukas protas negali apimti, tai ir yra tas jausmas, tikro religingumo centras“.

Ir iš šios minties, kuria išsakoma svarbiausia žmogaus pasaulio paslaptis, galima suvokti, kodėl MonsinJORui Albertui Talačkai reikėjo meno kuriamo grožio, dailės, knygų, žerinių bažnyčios vitražų. Trūksta žvilgsnių, liudijimų, trūksta palikimo tyrimo, kad garbusis Anykščių MonsinJORas užimtų jam priklausančią vietą tarp ano ir šio laiko sankirtos garbingiausių Lietuvos dvasininkų.

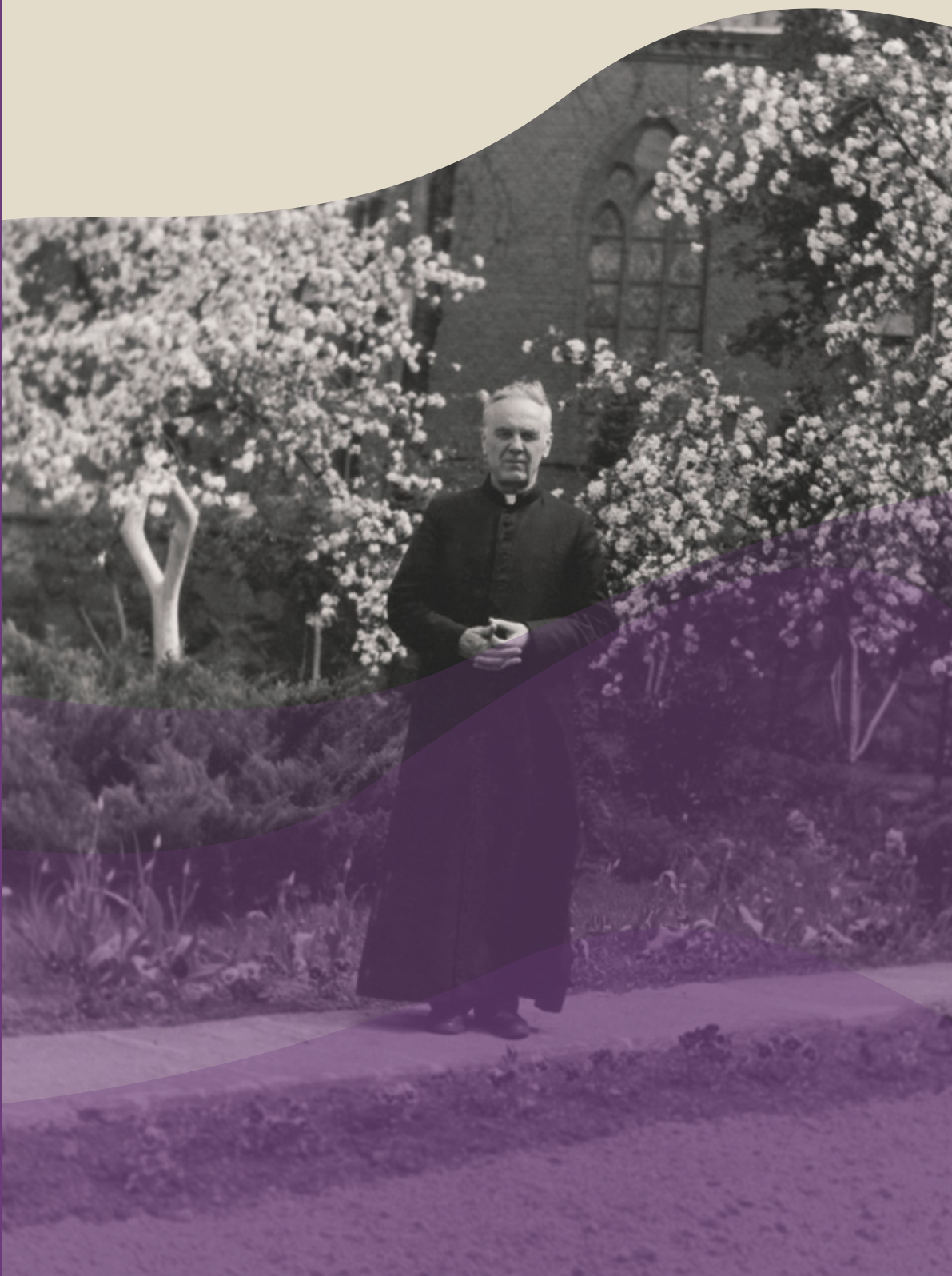

**Monsinoro
Alberto Talačkos
gimimo šimtmetis:
„Išmintis pasiteisina
savo darbais“**

Mt 11,19

Monsinjoro išminties ir darbų šviesa

Sakralinio meno puoselėtojas Monsinjoras Albertas Talačka (1921–1999) 1969 m. į Anykščius atvyko iš Rokiškio, kur jis jau buvo įgijęs svarbios bažnytinio paveldo, pažeisto per karą, atkūrimo patirties.

Puikiai išmanydamas sakralinį meną, turėdamas išlavintą skonį, per beveik trejetą dešimtmečių tipiniais bažnytinio meno kūriniiais dekoruotą Anykščių bažnyčią ir šventorių papuošė profesionalių menininkų sukurtais originaliais darbais – vitražais, skulptūromis, paveikslais, bareljefais. Testamentu Monsinjoras Anykščių parapijai padovanojo per visą gyvenimą sukauptą unikalią dailės kūrinių kolekciją, vertingą humanitarinę biblioteką bei reikšmingą archyvą, kurie Anykščiuose pristatomi Sakralinio meno centre.

Iš Mons. A. Talačkos asmeninio archyvo
Fotografas Jonas Junevičius

Kunigo monsinjoro Alberto Talačkos, ilgamečio Anykščių Šv. Mato parapijos klebono, šiame lapkričio mėnesį minimas gimimo šimtmetis skatina mus sutelkti dėmesį į jo gyvenimo svarbiausias idėjas, reikšmingiausias darbus, jo gilią ir visapusišką, toli savo gyventą laiką pralenkusios asmenybės šviesą. Natūraliai silpstant besikeičiančio laiko anykštėnų atmintyje monsinjoro pastoracinės veiklos atsiminimui, vis labiau ėmė išryškėti, išsigrūdyti jo didieji darbai – per daugiau nei 20 metų sumanyta ir įgyvendinta kultūrinė Anykščių Šv. Mato bažnyčios praturtinimo vertingų profesionalių meno kūrinių kolekcija misija, kurią vainikavo po monsinjoro mirties jo parapijai dovanotų dailės vertybių kolekcijos pagrindu sukurtas Anykščių meno centro Sakralinio meno muziejus istorinėje vyskupo Antano Baranausko salėje. Nors ir sovietmečio nepalankiomis sąlygomis, Katalikų bažnyčiai nuolat patiriant komunistinės valdžios suvaržymus, draudimus, pažeminimą, Lietuvos bažnyčiose epizodiškai buvo instaliuojami menininkų sukurti vitražai, paveikslai, skulptūros, kiti sakraliniai kūriniai, tačiau Anykščių Šv. Mato bažnyčioje ir jos šventoriuje garsių ir mažai žinomų, bet talentingų skulptorių, vitražo meistrų, tapytojų sukurtų kūrinių kolekcijos

visuma neturi Lietuvoje analogų, nėra jai lygių. Monsinjoro pastangomis Anykščių šventovė tapo unikalia kultūros erdve, kurioje kunigo Alberto Talačkos idėjos, siekiai, vizijos pakylėjo ją iki išskirtinio konceptualios meno šventovės lygmens, kurio dar nėra pilnavertiškai suvokusi ir įvertinusi Lietuvos menotyra ir šiuolaikinė religijotyra bei kultūrologija. Dar turime tik pirminius šio fenomeno įvardinimus bei su nuostaba ir pagarba monsinjorui tariamus Lietuvos intelektualų vertinimus. Atgimimo metais Anykščių šventovėje su rašytojų, intelektualų delegacija apsilankiusi prof. Viktorija Daujotytė rašė: „Toks mano atmintyje liko Monsinjoras Albertas Talačka – pakėlęs gražią galvą, žiūrintis į švytinčius vitražus Šv. Mato bažnyčioje Anykščiuose. (...) Didžios išvermės darbininkas, statytojas, dvasinių ir medžiaginių reikalų tvarkytojas, kartu tyriausios dvasios idealistas, įrašęs žodžius, kuriuos apmąstyti galima įvairiais rakursais „Gražiausias ir giliausias jausmas, kurį galima patirti, – tai mistinės tikrovės pajautimas. Jis yra visų mokslų sėjėjas. Tas, kuriam šis jausmas yra svetimas, tas, kuris negali stebėtis ir su pagarbia baime žavėtis, tas yra beveik miręs. Žinoti, kad tai, kas neatskleidžiama, tikrai egzistuoja kaip aukščiausia išmintis ir labiausiai

spinduliuojantis grožis, kurio mūsų bukas protas negali apimti, tai ir yra tas jausmas, tikro religingumo centras“. Ir iš šios minties, kuria išsakoma svarbiausia žmogaus pasaulio paslaptis, galima suvokti, kodėl Monsinjorui Albertui Talačkai reikėjo meno kuriamo grožio, dailės, knygų, žerinių bažnyčios vitražų. Trūksta žvilgsnių, liudijimų, trūksta palikimo tyrimo, kad garbusis Anykščių Monsinjoras užimtų jam priklausančią vietą tarp ano ir šio laiko sankirtos garbingiausių Lietuvos dvasininkų.“

Monsinjoro A. Talačkos Anykščių šventovėje atlikti darbai, jo kultūros miestui dovanota dailės vertybių kolekcija, eksponuojama muziejuje, ir jo asmenybės ypatinga šviesa įrašo kun. Albertą Talačką ne tik į Anykščių, bet ir nacionalinę Lietuvos istoriją kaip sakralinės kultūros puoselėjimo fenomeną. Išmintingo dvasininko, meno esteto, mecenato veikla atveria naują monsinjoro šimtmetį Lietuvos kultūroje. Didis džiaugsmas, tikra malonė ir prasmė tai paliudyti šia kun. Alberto Talačkos gimimo šimtmečio paroda, atveriančia atminties langą į monsinjoro Alberto Talačkos žmogiškąjį ir kūrybinį likimą bei jo buvimo mūsų kultūroje ateitį.

Vytautas Balčiūnas,
muziejininkas, kultūrininkas

Gimtinėje

Albertas Talačka gimė **1921 m. lapkričio 19 d.** Papyvesių km., Krinčino parapijoje, tuometiniame Pasvalio valsčiuje (dab. Pasvalio r.), lapkričio 24 d. buvo pakrikštytas Krinčino bažnyčioje.

Užaugo šešių vaikų šeimoje su trim broliais ir dviem seserimis, buvo jauniausias.

1929–1932 m. lankė Krinčino pradžios mokyklą.

1933–1941 m. mokėsi Pasvalio gimnazijoje, dalyvavo angelaičių organizacijos veikloje, buvo aktyvus ateitininkas.

1941 m. baigė Panevėžio mokytojų seminarijos kursus ir 1941–1942 mokslo metais dirbo Pasvalio rajono Kalneliškių pradinės mokyklos mokytoju, kartu ruošėsi kunigybei.

Krinčino Bažnyčia
Fotografė T. Mikalajūnaitė

Onos Sergevičiūtės – Talačkienės ir Jono Talačkos šeimyna: dukros Ona ir Viktorija, sūnūs Jonas, Adolfas, Antanas ir jaunėlis Albertas.

Iš Mons. A. Talačkos asmeninio archyvo
Nežinomas fotografas

Pasvalio gimnazijos klasiokų susitikime

Iš Mons. A. Talačkos asmeninio archyvo
Nežinomas fotografas

Pasvalio gimnazija. 1935

Nuotrauka iš Pasvalio Mariaus Katiliškio viešosios bibliotekos Rankraštyno (Pasvalio krašto fondas F86)

„Jis man vis pasakodavo apie savo Krinčiną, savo gimtinę. Man pasirodė, kad ji buvo jam labai svarbi. Net ir dainą dainuodavo apie Krinčiną... Išpasakodavo man visas savo tėviškės naujienas, pasakodavo, kad jis tiesiog miške gimęs, tarp miškų užaugęs.“

Jonas Počūnupa, A. Talačkos zakristijonas Rokiškyje

„Ryšiai su Monsinjoru A. Talačka buvo likę iš vaikystės ir Pasvalio gimnazijos laikų – kartu sėdėjome viename suole. Buvo tvarkingas ir darbštus moksleivis. Po gimnazijos susitikome vėl tik apie 1985 metus – tada pradėjome organizuoti klasės susitikimus, į kuriuos atvažiuodavo ir Monsinjoras.“

Jonas Navakas, architektas, tapytojas

„Dėdė nebuvo giminės žmogus, jam buvo svarbiau tie žmonės, kuriems jis dirbo, su kuriais dirbo. Jis niekada neatsakydavo ir mums, palikęs visus savo nepabaigiamus darbus atvykdavo – tuokdavo, krikštydavo, laidodavo, trumpam užsukdavo pas brolius, bet vėl išskubėdavo į Rokiškį ar Anykščius, sakydamas: „Man darbas, manęs laukia šv. Mišios“. Nesistebėdavome. Pripratome dėdės nesisavinti, atidavėm jį, suprasdami, kad jis seniai jau ne mūsų, o tų, kuriems Dievo vardu tarnauja.“

Adolfas Talačka, A. Talačkos sūnėnas

Klasiokų Algirdo Lukšto (vėliau dailininkas akvarelistas) ir Jono Navako (vėliau architektas ir tapytojas) įrašai A. Talačkos Pasvalio gimnazijos laikų atsiminimų knygelėje

Kelias į kunigystę

1942 m. liepos 31 d. Albertas Talačka pradėjo studijas Kauno kunigų seminarijoje.

1946 m. spalio 12 d. Kaišiadorių vyskupas Teofilis Matulionis jį iššventino subdiaconu, o **spalio 13 d.** diaconu.

1946 m. gruodį A. Talačka kaip diaconas buvo paskirtas klebono padėjėju į Pasvalio rajono Krinčino parapiją.

1947 m. pavasarį kaip diaconas jis buvo perkeltas klebono padėjėju į Biržų rajono Kvetkų parapiją.

1947 m. birželio 29 d. Panevėžio Kristaus Karaliaus katedroje vyskupas Kazimieras Paltarokas iššventino A. Talačką kunigu.

A. Talačkos Kauno kunigų seminarijos studento pažymėjimas

Iš Mons. A. Talačkos asmeninio archyvo

„Kun. A. Talačka yra prasitaręs ir apie tai, kokia brangi jam kunigystė – kaip Dievo dovana: mat studijuodamas buvęs silpnos sveikatos, galėjo negauti net ir kunigo šventimų, bet maldaute išmaldavęs suteikti galimybę nors vienerias šv. Mišias aukoti, o paskui galįs ir mirti...“

Kun. Sigitas Uždavinys

„Pamenu klebono žodžius, padrąsinusius prieš stojimą į seminariją: „Bus įtampos, agitacijos ir net pasiūlymų studijuoti kur nori, tačiau jie nieko tau negalės padaryti, tik neišsitarė prieš valdžią. O kai būsi kunigas, turėsi galimybių daug padaryti gero.“

Kun. Robertas Pukenis

A. Talačkos skyrimo į Krinčiną pažymėjimas

Iš Mons. A. Talačkos asmeninio archyvo

Kauno kunigų seminarijoje su studijų draugais
Iš Mons. A. Talačkos asmeninio archyvo
Nežinomas fotografas

Kauno kunigų seminarija. XX a. 3-4 deš.
Antano Baranausko ir Antano Vienuolio-Žukausko memorialinis muziejus
Nežinomas fotografas

Kauno kunigų seminarija. XX a. 3-4 deš.

Antano Baranausko ir
Antano Vienuolio-Žukausko
memorialinis muziejus
Nežinomas fotografas

Dievo tarnyboje

1947 m. liepos mėn. A. Talačka buvo paskirtas vikaru Panevėžio Naujamiesčio bažnyčioje ir čia tarnavo du mėnesius.

1947 m. rugpjūčio 25 d. jis buvo perkeltas į Šeduvos parapiją, pusmetį tarnavo vikaru ir dirbo kapelionu Šeduvos gimnazijoje.

1948 m. balandžio 24 d. A. Talačka buvo paskirtas Panevėžio Kristaus Karaliaus katedros vikaru ir persikėlė į Panevėžį, kur praleido pusantrų metų.

1949 m. lapkričio 5 d. jis buvo paskirtas Rokiškio rajono Lukštų Šv. apaštalo evangelisto Jono parapijos administratoriumi. Gruodį perėmė šią pirmąją savo parapiją ir joje dirbo daugiau nei metus.

Prie knygų

Iš Mons. A. Talačkos asmeninio archyvo
Nežinomas fotografas

Pas parapijiečius – ir motociklu

Iš Mons. A. Talačkos asmeninio archyvo
Nežinomas fotografas

„Šiai misijai jis buvo rimtai ir visapusiškai susiformavęs. Visų pirma, buvo patraukli jo žmogiškoji formacija, t. y. turėjo išsiugdęs geras žmogiškąsias savybes: būdą, charakterį, kuris padėjo artimai ir nuoširdžiai bendrauti su tikinčiaisiais.

Aukšta buvo dvasinė formacija, t. y. vidinio gyvenimo gilumas, kuris yra pastoracinės veiklos šerdis. Kunigui neturint dvasinio gyvenimo savyje, sunku jį ugdyti ir kitų širdyse.

Intelektualinė formacija – tai krikščioniškosios filosofijos ir teologijos įsisavinimas. Mons. Albertas šioje srityje pasiekė daugiau, nei reikalavo studijų programa.

Pastoracinė formacija – tai mokėjimas liudyti Kristų, skleisti Gerojo Ganytojo meilę. Monsinjoras Albertas, išsiugdęs gerą charakterį, gyvenęs gilų dvasinį gyvenimą, buvo tas Gerasis Ganytojas, su meile vedantis ganomuosius prie Dievo.“

Vysk. Juozapas Preikšas

Lukštų bažnyčia

Lietuvos mokslų akademijos
Vrublevskių biblioteta

Šeduvos bažnyčia. 1955

Fot. Šiaulių „Aušros“ muziejus

Panevėžio Kristaus Karaliaus katedra. XX a. 4 deš.

Panevėžio kraštotyros muziejus.
Nežinomas fotografas

Rokiškyje

1950 m. gruodžio 1 d. A. Talačka buvo perkeltas į Rokiškį ir paskirtas Šv. apaštalo evangelisto Mato parapijos administratoriumi.

1951 m. gruodžio 17 d. Panevėžio vyskupas K. Paltarokas A. Talačką paskyrė laikinuoju Rokiškio dekanato dekanu.

1967 m. Kaišiadorių ir Panevėžio vyskupijų kapitulinis vikaras mons. Povilas Bakšys paskyrė jį Rokiškio dekanato dekanu, kartu atsiprašydamas už vėlavimą, ir pripažindamas, kad A. Talačka jau šešiolika metų faktiškai ėjo šias pareigas.

Tarnaudamas Rokiškyje A. Talačka ėmėsi atkurti per Antrąjį pasaulinį karą išdaužytus Rokiškio bažnyčios vitražus ir dekoruoti interjerą, sutvarkė bokštą, pradėjo rinkti dailės kūrinius.

Su parapijiečiais Šv. Mišių metu

Iš Mons. A. Talačkos asmeninio archyvo
Nežinomas fotografas

Rokiškio bažnyčios remontas

Iš Mons. A. Talačkos asmeninio archyvo
Nežinomas fotografas

Miško prieglobstyje

Iš Mons. A. Talačkos asmeninio archyvo
Nežinomas fotografas

Rokiškyje. 1950

Iš Mons. A. Talačkos asmeninio archyvo
Nežinomas fotografas

Klebonas A. Talačka Rokiškio bažnyčios bokšte

Iš Mons. A. Talačkos asmeninio archyvo
Nežinomas fotografas

„Ne tik aš, bet ir visi Rokiškio dekanato kunigai noriai jį lankydavome – pasisemti dvasinės stiprybės, pasitarti parapijos reikalais, ypač dėl tarybinių represinių įstatymų ir nuostatų. Pas dekaną Talačką būdavo jauki, giedra nuotaika, tarsi jo artumoje sklandytų gera dvasia. Iš tiesų jis buvo šventas, uolus kunigas ir nuostabus žmogus.“

Juozas Vaičionis

Rokiškio bažnyčia XX a. viduryje

Iš Mons. A. Talačkos asmeninio archyvo
Nežinomas fotografas

„...Sunku net pasakyti, ar jis buvo griežtas, ar nuolaidus – galima sakyti, per vidurį, niekur neperlenkdavo, nors žodį turėjo... Užtat ir mėgdavo jį žmonės, noriai pas jį išpažinties eidavo, nesiskųdavo... Kada jį iškėlė į Anykščius, daug rokiškėnų paskui dar tenai važiuodavo į pamaldas pas A. Talačką – toks jis čia buvo visų mylimas. Ir man teko kelis kartus nuvažiuoti. Visiems labiausiai patiko, kad klebonas mėgdavo pasikalbėti su kiekvienu – ne tik apie tikėjimą ar meną, bet ir apie gyvenimą. Jis ir apie savo gyvenimą papasakodavo, prisimindavo, kaip jis mokytojavo. Tiesiog originalus buvo klebonas – nebuvo parapijiečių, kurie jo būtų nemylėję.“

*Jonas Počiuipa,
A. Talačkos zakristijonas Rokiškyje*

„Buvo labai kuklus, tylus, susimąstęs. „Reikia laikyti tylą“, – dažnai primindavo. Triukšmas trukdė ruoštis pamokslams. O pamokslams ruošdavosi labai atsakingai. Pamokslai būdavo labai įdomūs, net iš kitų parapijų atvažiuodavo jų paklaustyti. Labai mėgo gamtą, sodino medelius, gėles, laikė bites. Sakydavo, kad prie bičių geriausiai pailsi. Miške kalbėdavo rožinį, mąstydamas, ruošdavosi pamokslams“.

Valentina Araminaitė, A. Talačkos šeimininkė Rokiškyje, vėliau Anykščiuose

Anykščiuose

1969 m. kovo 12 d. A. Talačka buvo paskirtas Anykščių Šv. apaštato evangelisto Mato bažnyčios klebonu. Gegužės 7 d. jis persikėlė į Anykščius ir liko čia iki gyvenimo pabaigos.

1974 m. spalio 1 d. jis buvo paskirtas Anykščių dekanato vicedekanu.

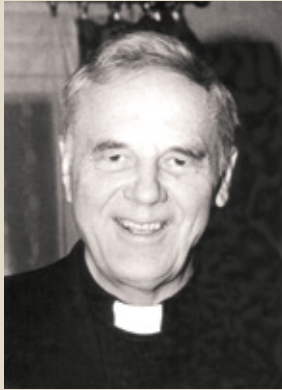
1974 m. lapkričio 29 d. tapo Panevėžio vyskupijos Meno tarybos nariu.

1979 m. sausio 18 d. buvo paskirtas Anykščių dekanato dekanu ir šias pareigas ėjo 16 metų.

1989 m. birželio 26 d. popiežius Jonas Paulius II A. Talačkai, vienam pirmųjų Panevėžio vyskupijoje, suteikė Monsinjoro titulą.

1995 m. balandžio 20 d. dėl silpstančios sveikatos A. Talačka pasitraukė iš parapijos klebono pareigų, likdamas Anykščių parapijos altarista.

1999 m. gruozio 12 d. mirė Anykščiuose. Vykdamt priešmirtinę valią, buvo palaidotas Anykščių kapinėse, prie anksčiau mirusios sesers Viktorijos.

Klebonas A. Talačka
Iš Mons. A. Talačkos asmeninio archyvo
Fotografas Jonas Junevičius

Parapijiečių lankymas
Iš Mons. A. Talačkos asmeninio archyvo
Nežinomas fotografas

Anykščiai. 1993
Iš Mons. A. Talačkos asmeninio archyvo
Fotografas Jonas Junevičius

„Toks mano atmintyje liko Monsinjas Albertas Talačka – pakėlęs gražią galvą, žiūrintis į švytinčius vitražus Šv. Mato bažnyčioje Anykščiuose [...], suvokiu, kad kalbamės su išpūdingu žmogum, kunigu, kurio dvasia yra pagauta meno, knygų, gamtos grožio. Lyg ir visko daug, apstu. Bet toks išpūdis, kad tai asketiškas žmogus, didelės vidinės savidrausmės, kasdien tikrinantis tikėjimą kaip asmeninį pasirinkimą...“

*Viktorija Daujotytė,
literatūrologė, VU profesorė*

„Monsinjas Albertas Talačka visada didžiavosi Anykščiais, kuriuos laikė vienu šviesiausių Lietuvos kampelių. Jis visada kviesdavo pas save meno žmones ir pats buvo jų mėgiamas. Menininkams,

intelektualams tiek klebonijos durys, tiek monsinjoro širdis visada būdavo atviros. Jo kukliame kambarėlyje ir jo vidiniame pasaulyje užteko vietos ir iškiloms asmenybėms, ir kiekvienam anykštėnui, užsukusiam pas jį su reikalu, prakalbintam gatvėje, anykštėnui, į kurį Monsinjas kreipdavosi iš sakyklos ir už kurį aukodavo šventąją sekmadienio Mišių auką.“

Kan. Saulius Filipavičius

„Kunigą A. Talačką mėgo intelektualai, kultūros darbuotojai. Tais laikais daug įžymių žmonių varstė šios klebonijos duris. Jis draugavo ir su aktore Monika Mironaite, ypatingai vertino skulptorių Vladą Vildžiūną, didžiavosi kalbininku Letu Palmaičiu: „Pagalvok, jis norėtų atgaivinti išnykusią prūsų kalbą!“ Klebonas šelpė ir gabius studentus.“

Kun. Robertas Pukenis

„Jis mokėjo iškaustyti, mokėjo domėtis, mokėjo išlaukti, nedarydavo greitų apibendrinimų – bet ką pasakydavo, tai būdavo svaru ir tikra. Jis mokėjo paskatinti veikti ir pats veikdavo – Sąjūdžio metais nė vienas renginys nepraėjo be jo dalyvavimo. Man direktoriaujant, A. Vienuolio mokykloje jis buvo dažnas svečias, jo palaiminimu atsirado pirmosios katalikiškos klasės.“

*Saulius Nefas, pedagogas,
1990–1995 m. Anykščių A. Vienuolio
vidurinės mokyklos direktorius*

Su aktoriumi Laimonu Noreika ir prof. Viktorija Daujotyte Anykščių Šv. Mato bažnyčioje. 1988
Iš Mons. A. Talačkos asmeninio archyvo
Fotografė Ona Pajedaitė

Su prof. Arvydu Žygu
Iš Mons. A. Talačkos asmeninio archyvo
Nežinomas fotografas

Anykščių bažnyčios dekoras

1969 m. persikėlęs į Anykščius, A. Talačka rado pradėtą bažnyčios interjero remontą. Pasitaręs su skulptoriumi Vladu Vildžiūnu ir jo svainiu anykštėnu Algiju Ladiga, jis pakeitė jau parengtą projektą – sienas nudažė lygiai, o skliautuose, absidėje ir juostose sienų apatinėje dalyje įvedė krištolinį ornamentą.

1971 m. į Anykščius jis pakvietė dailininkę vitražistę Mariją Anortę Mackelaitę, pavesdamas jai sukurti bažnyčios choro vitražus.

1972 m. virš pagrindinio bažnyčios portalo buvo sumontuotas Marijos Anortės Mackelaitės sukurtas stiklo luitų vitražas „Šv. Matas“ – vienintelis tokio tipo vitražas Lietuvos bažnyčiose.

1972–1986 m. Marija Anortė Mackelaitė sukūrė 10 Anykščių bažnyčios centrines navos ir presbiterijos vitražų, vaizduojančių Dievo avinėlį, Dievo Kūną, Šventąjį Dvasią ir 7 sakramentus.

1980 m. A. Talačka jaunam savamokslui skulptoriui Rimui Idzeliui davė pirmuosius užsakymus – restauruoti Švč. Mergelės Marijos ir šv. Jono Evangelisto skulptūras, sukurti angelo skulptūrą bei dvi kareivių skulptūras velykinei Kristaus kabo dekoracijai.

1982 m. Anykščių bažnyčioje buvo sumontuotas skulptoriaus Leono Žuklio sukurtas kunigo ir poeto Klemenso Kairio bronzinis bareljefas, kuris buvo įmontuotas į anykštėno medžio drožėjo Liudo Tarabildos sukurtą memorialinę lentą.

Skulptoriui Jonui Meškelevičiui A. Talačka užsakė Anykščių bažnyčiai sukurti bronzinį Konstantino Sirvydo biustą (sumanymas realizuotas 1988 m.).

1987 m. Anykščių bažnyčioje jis pakabino jauno tapytojo Vaidoto Žuko paveikslus „Šv. Kazimieras“ ir „Palaimintasis Jurgis Matulaitis“.

1988 m. V. Žukui A. Talačka užsakė sukurti paveikslą Anykščių bažnyčios krikštyklai.

**Didysis altorius
Centrinė Nukryžiuo
kompozicija**

Fotografai Saulius Danilevičius ir Henrikas Sakalauskas

**Vaidotas Žukas (g.1956).
Palaimintasis**

Jurgis Matulaitis. 1987
Fotografai Saulius Danilevičius ir Henrikas Sakalauskas

**Jonas Meškelevičius
(1950–2005)
Konstantino Sirvydo
biustas. 1988**
Iš Mons. A. Talačkos
asmeninio archyvo
Fotografai
Saulius Danilevičius ir
Henrikas Sakalauskas

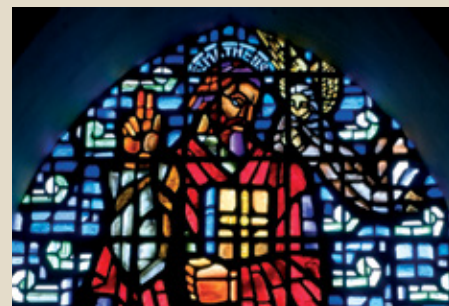
**Monsinjoro pasakojimas apie Anykščių
šv. Mato bažnyčią. Iš kairės: trečia –
dr. Regina Mikšytė, ketvirtas – Da-
rius Kuolys, penktas – Mons. A. Talačka,
šeštas – aktorius Ramūnas Abukevičius,
septintas – aktorius Ferdinandas Jakšys.**
Iš Mons. A. Talačkos asmeninio archyvo
Fotografė Ona Pajedaite

„Jau nepriklausomos Lietuvos gyvenimo pradžioje grupei kultūros žmonių, atvykusių iš Vilniaus, jis pats aprodė bažnyčią, vedžiojo nuo vieno altoriaus prie kito, atkreipdamas dėmesį į vieną ar kitą meno kūrinį, į skulptūrą, paveikslą, bareljefą, sukurtus profesionalių dailininkų. Ir vis pakeldamas akis į švytinčius vitražus. Tarsi ir mus ragindamas jo žvilgsniu sekti.“

*Viktorija Daujotytė,
literatūrologė, VU profesorė*

„Tada ne kartą pasvaliečiams moksleiviams buvo rengtos ekskursijos į literatūrinius Anykščius. Dėdė Albertas, kol leido sveikata, visada rasdavo mums laiko. Maloniai vedžiojo po bažnyčią, sustojęs prie šiuolaikinių dailininkų paveikslų, labai nuoširdžiai aiškino jaunimui, kaip juos reikia suprasti. Įsidėmėjom jo mintį, kad šventieji nebūtinai turi būti nutapyti su lakuotais nage-liais ir parausvintom lūpytėm.“

Adolfas Talačka, A. Talačkos sūnėnas

**Marija Anortė Mackelaitė (g.1930)
Vitražas „Šv. evangelistas Matas“. 1972**
Fotografai Saulius Danilevičius ir Henrikas Sakalauskas

**Marija Anortė Mackelaitė (g.1930)
Choro vitražai**
Fotografai Saulius Danilevičius ir Henrikas Sakalauskas

Anykščių bažnyčios šventorius

1979 m. ant kanauninko Jurgio Žirkevičiaus kapo Anykščių bažnyčios šventoriuje buvo pastatytas savamokslinio skulptoriaus Algio Ladigos sukurtas originalios kompozicijos kryžius, su jame iškaltu Lietuvos herbą Vytį primenančiu stilizuotu šv. Jurgio bareljefu ir 6 ostijomis.

1981–1988 m. Monsinjoro užsakymu savamokslis skulptorius Rimas Idzelis Anykščių bažnyčios šventoriui išdrožė Kryžiaus kelio stočių kompozicijas.

1986 m. Anykščių bažnyčios šventoriuje buvo pastatytas paminklas žymių anykštėnų tėvams atminti – Antano Kmieliausko skulptūra „Šventoji Šeima“.

1990 m. Anykščių bažnyčios šventoriuje ant kunigo Jono Uoginto kapo pastatyta skulptoriaus Romo Kazlauskio sukurta marmurinė švč. Mergelės Marijos Sopingosios skulptūra.

1992 m. ant kunigo Alfonso Gražio kapo Anykščių bažnyčios šventoriuje pastatyta Vlado Vildžiūno sukurta skulptūra „Jėzus Nazaretis“.

Su Prancūzijos ambasadoriumi Lietuvoje Philippe de Suremain šventoriuje. 1993 m. gegužės 6 d.
Iš Mons. A. Talačkos asmeninio archyvo
Fotografas Jonas Junevičius

Antanas Kmieliauskas (1932–2019) Skulptūra „Šventoji Šeima. Žymiųjų anykštėnų tėvams atminti“.
1986
Fotografas Nerijus Papirtis

„O dabar prisiminkime Monsinjoro rūpesčiu bažnyčios šventoriuje medžio drožėjo Rimo Idzelio sukurtas Kryžiaus kelio stotis, paminklą žymių anykštėnų tėvams pagerbti, kitus šventoriuje pastatytus paminklus – visi darbai padaryti labai gabių ir labai talentingų žmonių. Monsinoras rūpinosi tų darbų atsiradimu būtent toje erdvėje ir toje vietoje, už kurią kaip parapijos klebonas buvo atsakingas ir kurią stengėsi padaryti patrauklią ir mielą tiek anykštėnams, tiek miesto svečiams“.

Kan. Saulius Filipavičius

„Kai viešėjau pas mano seserį, kalba savime nukrypo į „stacijas“. Išsakiau nuostabą – kai vasarą apėjome jas su menotyryninke Egle Gudaityte-Kunčiuviene ir fotomenininku Algimantu Kunčiumi, kuris jau buvo nufotografavęs bene visus Lietuvos parapijų atlaidus, jie sakėsi panašaus dalyko neregėję. Tradiciniam mūsų tautos pamaldumui tai lyg akibrokštas, savitai jungiantis liaudies kūrybos principus su senjojo Testamento rūstumu ir net subtilia autoriaus ironija. Ir nepatikėjom savo akimis, pamatę, kad tos skulptūrėlės iš medžio. Monsinoras papasakojo, kaip tėvas Stanislovas „pripiršo“ jam dailininką iš savo dvasinės pastogės. Iš pradžių Rimo Idzelio drąsa, aišku, sutrikdė, tačiau perpratus sumanymo esmę, kaip vyras dirba, abejonės išsisklaidė. Bet žmonių nuomonė buvo labai svarbi.“

Ema Mikulėnaitė, rašytoja

Vladas Vildžiūnas (1932–2013) Skulptūra „Jėzus Nazaretis“. 1992
Kunigo Alfonso Gražio (1923–1992) kapas
Fotografas Nerijus Papirtis

Romanas Kazlauskas (g. 1937 m.) Švč. Mergelė Marija Sopingoji. 1990
Kunigo Jono Uoginto (1911–1988) kapas
Fotografas Nerijus Papirtis

Rimas Idzelis (1949–2013). VII stotis. Viešpats Jėzus parpuola antrąjį kartą. 1981–1988
Fotografas Raimondas Paknys

Rimas Idzelis (1949–2013). XIV stotis. Viešpatį Jėzų laidoja. 1981–1988
Fotografas Raimondas Paknys

Dailės kolekcija ir biblioteka Anykščių Sakralinio meno centre

1997 m. gegužės 27 d. visą gyvenimą kauptą dailės kūrinių kolekciją ir biblioteką testamentu A. Talačka paliko Anykščių Šv. apaštalo evangelisto Mato parapijai.

2000 m. jo surinkti dailės kūriniai (53 paveikslai, skulptūros, grafikos lakštai) buvo perduoti saugoti A. Baranausko ir A. Vieniolio-Žukausko memorialiniam muziejui, o knygos ir rankraščiai (4 tūkst. egzempliorių knygų, 400 rankraščių, gausus periodikos rinkinys) – Anykščių rajono savivaldybės Liudvikos ir Stanislovo Didžiulių viešajai bibliotekai.

2000 m. balandį Anykščių koplyčioje buvo surengta Monsinjoro kolekcijos dailės kūrinių paroda.

2006 m. balandžio 8 d. Anykščių koplyčioje buvo atidaryta antroji Monsinjoro kolekcijos dailės kūrinių paroda.

2008 m. liepos 25–27 d. Anykščių Šv. apaštalo ir evangelisto Mato bažnyčioje veikė Monsinjoro kolekcijos dailės kūrinių paroda, skirta Anykščių miesto šventei.

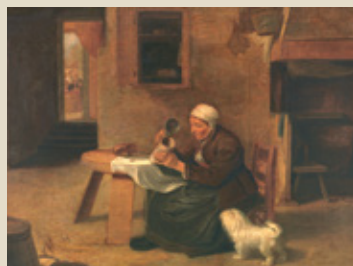
2009 m. liepos 23 d. Anykščiuose, Vyskupo Antano Baranausko parapijos salėje, buvo atidarytas Sakralinio meno centras, kurio nuolatinės ekspozicijos pagrindą sudaro Monsinjoro A. Talačkos dailės kūrinių kolekcija ir biblioteka.

Nežinomas XIX a. vid. dailininkas
Šv. Mergelė Marija su Kūdikiu
Medis, aliejus, 38x28
Fotografai Saulius Danilevičius ir
Henrikas Sakalauskas

Carlo Maratti (1625–1713)
Marijos įvesdinimas į šventyklą
Varis, aliejus, 57x72
Fotografas Antanas Lukšėnas

Nežinomas XVII a. olandų
dailininkas. Virtuvėje
Medis, aliejus, 30x38,5
Fotografas Vaidotas Aukštaitis

Johann Baptist
Lampi (1751–1830)
Kunigaikštis
Pranciškus Sapiega
Drobė, aliejus, 30x25
Fotografas
Vaidotas Aukštaitis

„Kun Albertas jau Rokiškyje buvo įsigijęs keletą dailės paveikslų. Arkangelą Mykolą – iš grafienės kambarinės, Žmuidzinavičiaus, Šimonio, Kontrimo darbų. Jis pasakojo, kad buvęs jo gimnazijos mokytojas Č. Kontrimas nusivedė jį pas Žmuidzinavičių ir išprašė, kad perduotų vieną paveikslą. Žmuidzinavičius skundėsi: „Česlovai, tu mane apiplėšei, mano geriausią darbą iškaulijai.“

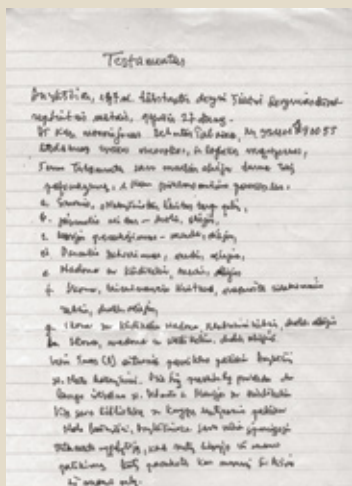
Juozas Vaičionis

„Bendravimas nesibaigdavo patarnavimu šv. Mišiose; kviesdavo į namus, leisdavo man naudotis savo kelių tūkstančių knygų biblioteka (tik čia radau kun. K. Jasėno dviejų tomų „Visuotinę meno istoriją“). Aptarinėjo su manimi turėtus ir Tyzenhauzų dvare eksponuotus tapybos originalus. Tie paveikslai man buvo pirmieji tikrojo meno pavyzdžiai. Šis taurus žmogus puikiai išmanė literatūrą, dailę, muziką, bendravimo būtinybę ir daug daug kitų dalykų.“

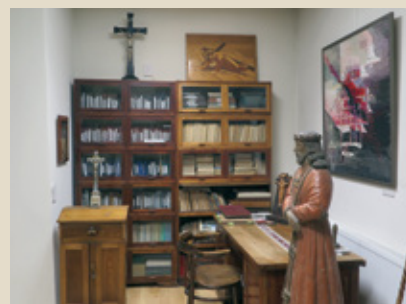
Algimantas Stanislovas Kliauga

„Ir Monsinjoro biblioteka stebino sukauptų knygų gausybe bei įvairove. Pamačiau nemažai tokios literatūros, kuri tais laikais buvo mažai kam prieinama, slepiama didžiųjų bibliotekų spec. fonduose. Apsidžiaugiau išgirdęs klausimą, ar nenorėčiau kurių nors knygų paskaityti. Taip aš tapau klebono Alberto Talačkos bibliotekos skaitytoju, perskaičiau nemažai man pasiūlytų knygų, lavinusių estetinį skonį, žadinusių mintį, paकिनusių dievoieškai.“

Vygandas Račkaitis

Testamentas
Iš Mons. A. Talačkos asmeninio archyvo

Mons. A. Talačkos bibliotekos
fragmentas
Fotografas Tomas Tuskenis

**Parodos skaitiniai:
Monsinjero paliudijimai,
menotyriniai komentarai**

Anykščių bažnyčios meno paminklai

Jau trečias dešimtmetis esu Anykščiuose. Per tą laiką daug kas pasikeitė, bažnyčioje atsirado nemažai dėmesio vertų meno paminklų, kurių autoriai – profesionalai dailininkai, skulptoriai. Bažnytinio meno, religinės tematikos kūrinius jiems teko kurti slapta, kad kūrėjai dėl to nepatirtų nemalonių padarinių, nutylėdavome jų pavardes. Kiekvienas darbar daugelį džiuginantis mūsų bažnyčios meno paminklas turi savo sukūrimo istoriją.

Kai 1969 m. gegužės 7 d. atvykau į Anykščių parapiją, žinojau, kad manęs laukia bažnyčios dekoravimo rūpesčiai. Iš anksto parengtas projektas nepatiko. Iš seminarijos laikų pažįstamo, grįžusio iš Sibiro tremties Algio Ladigos svainis skulptorius Vladas Vildžiūnas patarė bažnyčios vidaus sienas dažyti lygiomis spalvomis, neornamentuoti, lubas išgražinti krištoliniu ornamentu. Šiai idėjai mielai pritarė didelę bažnyčių dekoravimo patirtį turintis panevėžietis Andriejauskas, kuris ėmėsi realizuoti naują bažnyčios interjero projektą. Buvo nutarta ir ant kolonų atkartoti krištolinį lubų ornamentą, taip pasiekiant lubų ir sienų dekoro dermę.

Anykščių bažnyčios interjeras nuo jos pastatymo dienos nebuvo atnaujintas. Tik po 1928 m. gaisro, kai labai aprūko presbiterija, šiaulietis Čižauskas perdažė vidų. Pradėjus bažnyčios dekoravimo darbus, reikėjo nutarti, ką daryti su išblukusiomis, drėgmės apgadintomis, anatomiškai iškreipto piešinio freskomis, neturinčiomis jokios meninės vertės. Ypač akį rėžė saldžiai idiliškas, už altoriaus esantis Jeruzalės vaizdas. Ryžomės tas freskas užtepti dažais, jų vietoj užkabinti drobes, kurias būtų galima keisti. Ne visi parapijiečiai buvo patenkinti šiomis naujovėmis. Mat žmonės pamilsta daug metų matytus paveikslus, naujus nenoriai priima. Daug kas pasigedo už kryžiaus buvusių Jeruzalės mūrų ir palmių...

Baigus dekoruoti bažnyčią, paaiškėjo, jog būtina pasirūpinti stogu. Per karą vietomis kulku prakiurdyta stogo skarda, nors ir užlieta derva, lyjant praleisdavo vandenį, reikėjo taisyti ir bažnyčios išorės sienas – iškapoti aptrupėjusias plytas ir pakeisti jas naujomis. Šio kruopštaus, tiesiog juvelyriško darbo ėmėsi anykštėnas Boleslovas Nemickas.

Per karą, sprogdinant tiltą per Šventąją, labai nukentėjo bažnyčios langai. Nauji, tarp švino juostelių įdėti stiklai tvirtai nesilaikė, pro atsiradusius plyšius vidun veržėsi drėgmė, vėjas. Iš naujo įstiklinti langus pasišovė troškūnietis Jonas Šaibokas. Mudu nuvažiavome į Rokiškio bažnyčią, apžiūrėjome kaip ten į švino plokšteles įmontuoti Vienos meistrų stiklai. Išmatavęs, perpratęs, kaip tai buvo daroma, J. Šaibokas ėmėsi darbo.

Dieną, ypač kai šviesdavo saulė, pernelyg ryški, tiesiog akinanti šviesa plūsdavo pro viršutinius bažnyčios langus. Tad kilo mintis įrengti vitražus, kurie prislopintų šviesą, sukurtų atitinkamą nuotaiką. Dar kunigaudamas Rokiškyje, buvau susipažinęs su ten penkis vitražus restauravusiu savamoksliu vitražų meistru Zigmu Laurinaičiu. Kai vėl

susitikau su juo, Zigmąs apsiėmė Anykščių bažnyčią papuošti vitražais, kuriuos galėtų suprojektuoti dailininkė Anorta Mackėlaitė. Apsidžiaugiau tokiu pasiūlymu. 1971 m. birželio mėnesį į Anykščius atvyko Z. Laurinaitis drauge su dailininke A. Mackėlaite. Susitarėme dėl darbo ir vitražų tematikos. Į langus esančius už vargonų pro kuriuos plūsdavo itin daug šviesos, nutarėme įmontuoti vitražus, kurių viename turėtų būti kryžius, kituose – vargonų dūdos. Dar tais pačiais metais pagal dailininkės projektą tie vitražai buvo pagaminti ir atvežti į Anykščius. Iki kitų metų vasaros rūpinomės geležies laikikliais. Montuojant vitražus, tą vasarą daug padirbėjo klierikas Algis Baniulis, dabartinis Kauno jėzuitų bažnyčios rektorius ir kunigų seminarijos rektorius.

Dailininkė A. Mackėlaitė ir meistras Z. Laurinaitis užsiminė apie blokinius spalvoto stiklo vitražus, kurie raiškūs ir įspūdingi. Pritariau tam pasiūlymui. Taip virš centrinių bažnyčios durų atsirado originalus, profesionalus meno kūrinys, vaizduojantis Šv. Matą, Anykščių bažnyčios globėją. Toliau reikėjo nutarti, ką derėtų vaizduoti visų viršutinių langų vitražuose. Svarstėme, tarėmės. Galop nutarėme, jog labiausiai tiktų Šv. Sakramentų, Kristaus ir Šv. Dvasios simboliai. Pamažu nuo langų ties altoriumi perėjome prie langų ties durimis, po truputį mūsų sumanymas tapo realybe. 1986 m. įmontuoti du paskutiniai vitražai. Visi jie dabar yra ne tik bažnyčios interjero puošmena – vitražai nu-teikia pakiliai, šventiškai, sustiprina šventovės, maldos namų įspūdį.

Iki šių dienų beveik nieko neišliko iš buvusios senosios Anykščių bažnyčios rekvizitų. Praeitą šimtmetį mena tik dvi barokinės senųjų meistrų darbo klausyklos. Reikia manyti, jog anų laikų bažnyčios palikimas – „Šv. Laurencijaus“, „Šv. Augustino“ ir „Kryžiaus“ paveikslai, keletą dešimtmečių pragulėję užmesti palėpėje ir labai apgadinti. Šiuos nežinomų dailininkų kūrinius restauravusi dailininkė Elvyra Rugytė priskyrė juos XIX a. Atnaujinti paveikslai dabar pakabinti zakristijoje.

Įspūdingos išorės gotikinė, raudonplytė Anykščių bažnyčia prieš porą dešimtmečių negarsėjo dailės paminklais. Nudžiugino ji mane tik vyskupo, mūsų tautos dainiaus A. Baranausko biustu, kurį A. Vienuolio – Žukausko prašymu sukūrė skulptorius Henrikas Rudzinskas. Šis rašytojo rūpesčiu atsiradęs biustas (jo apačioje, marmuro lentelėje, įrašyta: „Anykščių žemės sūnui / Antanui / Baranauskui / 1835 – 1902 /. Uolus sielų ganytojas / „Anykščių šilelio“ autorius / giesmių ir dainų kūrėjas“) vis primindavo, jog taip reikėtų pagerbti, įamžinti ir kitų žymių bažnyčiai ir tautai nusipelnusių anykštėnų atminimą.

Tokia mintis kilo ir kunigui Bronislavui Strazdui, kilusiam iš Storių kaimo, niekada nepamiršusiam savo gimtojo krašto, neretai parėmusiam Anykščių bažnyčią. Mudu su juo buvome pažįstami iš seminarijos laikų – gyvenome viename kambaryje, kartu gyvenome ir Rokiškyje, kai aš ten buvau bažnyčios administratorius, o jis – vikaras. Daug kur sutapdavo mūsų nuomonės, abu buvome neabejingi menui. B. Strazdas, radęs tremtyje mirusio anykštėno poeto, kunigo Klemenso Kairio nuotrauką, priprašė skulptoriaus Leono Žuklio, kad tas sukurtų bareljefą. Po kiek laiko užsakymas buvo atliktas, ir kunigas Bronislavas jį padovanojo Anykščių bažnyčiai. Bareljefas buvo įmontuotas į medžio raižiniais papuoštą lentą (šio darbo autorius anykštėnas tautodailininkas Liudas Tarabilda), kurioje

įrašytas tekstas: „Kunigas Klemensas / Kairys / 1835–1864. / Poetas / x Gimė Anykščių parapijos Liudiškių kaime x Baigęs Peterburgo dvasinę akademiją x Kunigu išventintas 1861.VI.12 x Teologijos magistras x Vyskupo Antano Baranausko draugas x Buvęs Rokiškio bažnyčios vikaras x Kauno gimnazijos kapelionas x 1863 m. sukilimo auka x Mirė kaip tremtinys Verchotūrėje prie Uralo“.

Parūpo įamžinti ir Konstantino Sirvydo atminimą. Kas galėtų sukurti jo biustą? Dėl to kreipiausi į skulptorių V. Vildžiūną. Maloniai priėmęs ir išklausęs pageidavimą, jis rekomendavo skulptorių Joną Meškelevičių. Tasai neatsakė. Praėjus kiek laiko, buvo padarytas gipsinis modelis, tačiau bėgo metai po metų, o biustas vis dar nenulietas. 1988 m. rudenį gražiai, iškilmingai Anykščiuose paminėtas K. Sirvydo 410-asis gimimo jubiliejus, gimtajame Sirvydų kaime pastatytas koplytstulpis. Minėjime dalyvavę vilniečiai literatūrologas Darius Kuolys, filologijos mokslų daktarai Zigmas Zinkevičius, Viktorija Daujotytė, filologijos mokslų kandidatas Kazys Pakalka kvalifikuotai ir su įkvėpimu kalbėjo apie K. Sirvydo asmenybę, jo nuopelnus mūsų kultūrai. Tų minčių paakintas, vėl kreipiausi į skulptorių, priminiau apie jau seniai laukiamą darbą. Šįkart J. Meškelevičius netrukus pažadą įvykdė. 1990 m. birželio mėnesį iš vario nulietą K. Sirvydo biustą pašventino Panevėžio vyskupijos apaštalinis administratorius vyskupas Juozas Preikšas. Iškilnėse dalyvavo Kultūros ir švietimo ministras D. Kuolys, Anykščiuose tada vykusios pasaulio lietuvių rašytojų konferencijos dalyviai, aktorė Virginija Kochanskytė skaitė ištraukas iš „Punktų sakymų“. Žemiau biusto prie kolonos pritvirtintuose dviejose vario lentose iškilų raidžių įrašai: vienoje – „Konstantinas Sirvydas / 1578–1694 / Kunigas, Vilniaus jėzuitų akademijos profesorius, pirmojo lietuvių kalbos žodyno „Dictionarium trium linguarum“, pirmosios lietuvių kalbos gramatikos „Clavis linguae Lituanicae“ ir humanistinių pamokslų rinkinio „Punktai sakymų“ autorius, dėjęs pamatus lingvistinei, literatūrinei ir filosofinei lietuvių literatūrai“; kitoje – „Lietuvos atgimimo keliu / Sirvydas grįžta Anykščių žemėn / žadinti Dievo meilės, / dvasios laisvės / ir ištikimybės tiesai. / 1988 metai“.

Dar sunkiais sąstingio laikais dailininkas Vaidas Žukas atsidėjo religinio meno krypčiai. Šiuolaikiški, neakademiško stiliaus šiandien jau plačiai žinomo dailininko paveikslai ne visiems buvo priimtini. Man V. Žuko tapytos drobės patiko. Apsidžiaugiau, kai trys jo paveikslai – „Krikštykla“, „Palaimintasis arkivyskupas Jurgis Matulaitis“ ir „Šv. Kazimieras“ – visai nelauktai pateko į Anykščių bažnyčią. Kai kam gal ir dabar atrodo, kad šie darbai pernelyg modernūs, ne visai užbaigti, bet, man regis, labai gerai, kad dailininkas sutelkia dėmesį į detalę, išryškina idėją. Štai „Krikštykloje“ pavaizduotas Jėzų apsikabinęs vaikas, aplink stovį žmonės. Šiomis figūromis autorius išsako mintį, jog per Jėzų Kristų, per krikštą įeinama į krikščionių bendruomenę, tampama bažnyčios, Dievo tautos vaikais. Netradiciškas, originalus ir arkivyskupo J. Matulaičio portretas. Dailininkas sutelkia dėmesį į jo rankas, į Palaimintojo būseną, meditaciją, susikaupimą Dievo akivaizdoje. Šv. Kazimiero paveiksle, kur figūruoja ir dažnai dailininko tapomi angelai, taip pat pakankamai aiškiai pabrėžiama mintis: dvasios turtai amžini, kur kas vertesni už materialias gėrybes, už karalių auksą ir šlovę.

Pastaraisiais metais dailės paminklais papildytas ir Anykščių bažnyčios šventorius.

Jau minėtas Anykščių krašto patriotas kunigas B. Strazdas ryžosi įgyvendinti savo seną svajonę – šventoriuje pastatyti paminklą įžymiųjų anykštėnų tėvams, išauginusiems Anykščių kraštą garsinusiems, daug nusipelnusiems tautai, bažnyčiai sūnams ir dukras. Prikalbino jis imtis šio darbo skulptorių Antaną Kmieliauską. Ilgai bent dešimt metų dirbo prie to kūrinio Respublikoje žinomas skulptorius, dirbo tada, kai reikėjo slėptis, niekam neprasitarti, jog atlieka bažnyčios užsakymą. Pagaliau skulptūra buvo baigta. Didinga, ekspresyvi stovi ji dabar bažnyčios šventoriuje. Akmenyje iškaltos vyro, moters ir kūdikio figūros vaizduoja šeimą, išreiškia tarpusavio meilę, pagarbą, atsakomybę už augantį žmogų.

Anykštėnų svečių, ekskursantų dėmesį patraukia ir Kryžiaus kelio stotys – savitos, neįprastos, neseniai papuošusios šventorių. Jos taip pat turi savo sukūrimo istoriją.

1980 m. rudenio kaip paprastai aplankiau Paberžės kleboną kunigą Mykolą Dobrovolskį, visų vadinamą tėvu Stanislovu. Pas jį tada buvo daug svečių, nemaža jaunų vyrų. Tėvas Stanislovas man ir sako: „Štai auksarankis jaunuolis. Duokite jam darbo. Jis nuostabiai drožia medį“.

Susimąščiau. Yra Anykščių bažnyčioje, bokšte, dvi apdaužytos reljefinės statulos. Gal jas pamėginti restauruoti? Pakalbinau jaunuolį. Jis sutiko. Įsidėmėjau jo galias, ramias, švelnias akis. Tai Rimas Idzelis, kilęs nuo Palangos.

Netrukus su draugu R. Idzelis atvyko ir, nė mėnesiui nepraėjus, atkūrė ne tik dvi figūras (Švč. Mergelę Mariją ir Šv. Joną Evangelistą), bet ir angelą bei du kareivius nuo Kristaus karsto. Pradžia labai graži. Tada kilo mintis įrengti šventoriuje Kryžiaus kelią. Šventoriaus sienoje buvo paliktos nišos, tad reikėjo skulptūrų. Kiek bandyta anksčiau tartis su dailininkais – nė vienas nesiėmė. Taigi pasiūlyta Rimui. Jis mielai sutiko, greitai susitarėme. Stočių figūros bus medinės, dažytos.

1981 m. gegužės mėnesį pasirodė pirmoji Kryžiaus kelio stotis. Iš eilės tai buvo šeštoji – Veronika nušluosto Viešpačiui Jėzui veidą. Paties Rimo žodžiais tariant, tai jo gabumų etalonas. Darbas man labai patiko. Ir kiti vertino teigiamai. Buvo sutarta dirbti toliau. Tą šeštąją stotį įmontavome. Anykščiuose lankosi daug ekskursantų, jų atsiliepiamai taip pat labai geri.

Meistrui nebuvo duota jokių nurodymų. Jis pats pagal Kryžiaus kelio siužetą pasirinkdavo figūrų išraišką, kartais gana neįprastą. Štai Marija susitinka su Sūnumi. Čia ji ranka liečia Kristų – savo vaiką. O kai Kristus ramina verkiančias moteris, – vieną priglaudžia. Kitur – nukryžiuoto Kristaus tik kojos.

Per metus Rimas išdroždavo tik po dvi stotis. Būgštauta, ar nepritrūks meistrui įkvėpimo. Bet atvirksčiai: kūrybinė mintis netgi turtėjo; Kristus visur vienodai ramus, kilnus, kantrus, o jį kankinančių budelių išraiška sušaržuota, baisi. Kai kam atrodo net per daug.

Paskutinės stotys (nuėmimas nuo kryžiaus, laidotuvės) tiesiog spinduliuoja šiluma. Jos labai paprastos, aiškios ir vientisos. Prie jų norisi melstis, susikaupti, nurimti.

Darbas vyko sėkmingai, visuomenė gyrė, todėl sumanyta padaryti ir penkioliką stotį – prisikėlimą. Ji baigta 1988 m. pavasarį.

Vertas dėmesio ir anykštėno tautodailininko A. Ladigos kūrinys – kanauninko Jurgio Žitkevičiaus antkapinis paminklas. Aukštas, masyvus kryžius, sumontuotas iš tašyto, apdailinto pilko akmens. Jame iškaltas stilizuotas. Labai primenantis vyti Šv. Jurgio bareljefas, šešios Ostijos.

Pirmaisiais Lietuvos atgimimo metais šventoriuje iškilo medinis gal kiek pernelyg išdailintas kryžius. Į Akmens mūro postamentą įmontuotoje marmuro plokštėje įrašyti prasmingi, nuoširdūs anykštėnų žodžiai: „ATA / Amžina atmintis / iš tremties ir kalėjimų / negrižusiems, / Tėvynės laukuose žuvusiems / už laisvą/ Lietuvą / 1940–1988“.

1990 m. prie neseniai mirusio ir šventoriuje palaidoto kunigo Jono Uoginto kapo parimo balto marmuro liūdinčios Marijos skulptūra. Šio meno kūrinio autorius – skulptorius Romas Kazlauskas. Antkapinėje marmuro plokštėje iškaltas įrašas: „Kunigas / Jonas / Uogintas / 1911 – 199 / Ilsėkis / Viešpatyje“.

1992 m. šventoriuje atsirado dar vienas reikšmingas meno kūrinys – skulptoriaus V. Vildžiūno bronzinė skulptūra „Jėzus Kristus Nazarietis“. Tai antkapinis paminklas neseniai mirusiam kunigui Alfonsui Gražiui.

Anykščių bažnyčioje ir šventoriuje vis daugėja meno paminklų, įprasminančių mintį, sielos polėkį, žadinančių atmintį. Jie liks ir kitoms kartoms.

Anykščiai istorijoje, literatūroje, atsiminimuose, Vilnius: Mintis, 1992, p. 245–251

Dailės kūriniai Anykščių bažnyčioje

Anykščių Šv. apaštalo evangelisto Mato bažnyčia su šventoriumi ir komplekse esančiais dailės kūriniais 2009 m. buvo įrašyta į valstybės saugomų Kultūros vertybių registrą. Šį sprendimą lėmė ne tik išskirtinė architektūra (architekto Nikolajaus Andrejevo suprojektuota neogotikinė bažnyčia yra aukščiausia dvibokštė bažnyčia Lietuvoje), bet ir komplekso dekoras, kuriame neogotikiniai architektūros ir interjero įrangos elementai harmoningai dera su XX a. II pusės profesionalių Lietuvos dailininkų ir talentingų tautodailininkų sukurtais dailės kūriniais. Skoninga komplekso visuma, prasmingi jo akcentai, priklausomybės metais sukurtų vertingų XX a. sakralinės dailės kūrinių gausa – ilgamečio Anykščių klebono monsinjoro Alberto Talačkos nuopelnas.

Mons. A. Talačka mėgo meną. Pažintį su daile pradėjęs Pasvalio gimnazijoje pas talentingą pedagogą, akvarelių meistrą Česlovą Kontrimą, daile jis domėjosi visą gyvenimą – iš knygų pažino pasaulio meno lobyną, sekė Lietuvos meninį gyvenimą. Kaip kunigui jam ypač rūpėjo sakralinė dailė, priklausomybės metais nustumta į Lietuvos meninio gyvenimo užribį. Mons. A. Talačka džiaugėsi kiekvienu talentingo dailininko sukurtu religinės dailės kūriniu, o šioje srityje dirbančius ar galinčius dirbti menininkus stengėsi paskatinti ir paremti. A. Talačka turėjo išlavintą skonį. Akį patraukusius dailės kūrinius jis pakomentuodavo labai taikliai, išsakydamas kūrinio keliamas mintis, jausmus. Tuo tarpu kičo, perdėtai sentimentalų darbų nemėgo. Dailės kūrinys vertino minties gelmę, meninės išraiškos autentiškumą. Kaip meno žinovas mons. A. Talačka turėjo autoritetą ir tarp kunigų. Nuo 1974 m. jis buvo Panevėžio vyskupijos Meno tarybos narys, turėjęs stebėti, kad vyskupijos bažnyčiose nebūtų naikinamos meno vertybės ar bažnyčios nemokšišškai dekoruojamos.

Tarnystę Anykščiuose pradėjęs nuo bažnyčios remonto, mons. A. Talačka šią šventovę puoselėjo ir gražino iki 1995 m., kai dėl nusilpusios sveikatos buvo priverstas atsisakyti klebono pareigų. Jo skonio ir dailės išmanymo dėka bažnyčios interjeras tapo toks, kokį matome šiandien – šviesus ir harmoningas, dekoruotas vykusiai panaudotu gotikos stiliui būdingu krikščionių skliautų ornamentu. Perdažant šventovę, Monsinjurui teko priimti nelengvą sprendimą, ką daryti su XX a. ketvirtame dešimtmetyje Vlodo Čižausko sukurta dekoratyvine sienų tapyba ir freskomis. Mons. A. Talačka brangino dailės paveldą ir stengėsi išsaugoti kiekvieną vertingesnį dailės kūrinį, tačiau, pasitaręs su meno žinovais, išblukusios ir drėgmės apgadintos V. Čižausko tapybos nusprendė neres restauruoti. XX a. ketvirtame dešimtmetyje Lietuvos bažnyčiose madinga smulki ornamentinė tapyba netiko prie didingų neogotikinės Anykščių bažnyčios architektūros formų, o bažnytinių dirbtuvių meistro sukurtos freskos, pasak paties Monsinjoro, buvo saldžios ir anomiškai iškreipto piešinio. Jas nutarta uždažyti. Vietoje vienos iš freskų –

už didžiojo altoriaus buvusio idiliško Jeruzalės vaizdo, tarnavusio fonu altorinei Nukryžiuotojo skulptūrai, buvo nutapytas stilizuotas žemės rutulys ir žvaigždėta dangaus sfera. Krištolinį ornamentą primenantis jų piešinys harmoningai įsiliejo į bendrą bažnyčios dekorą, saldų ir iliustratyvų vaizdėlį pakeisdamas abstrakčia kompozicija, perteikiančia Kristaus pasaulio Atpirkėjo idėją. Ant lygiai nudažytų presbiterijos sienų vietoj anksčiau buvusių freskų buvo nuspręsta pakabinti du didelius drobėje tapytus paveikslus. Juos sukurti mons. A. Talačka paprašė vienuolės dailininkės, Seserų Švenčiausiosios Jėzaus Širdies Tarnaičių (širdiečių) kongregacijos generalinės vyresniosios Teodoros Kriaučiūnaitės (1910–1974). Besąlygiškai Dievo ir žmonių tarnystei pasišventusi vienuolė buvo labai šviesi ir gili asmenybė. Dar tarpukariu ji studijavo tapybą Kauno meno mokykloje, o sovietmečiu savo drobėmis papuošė daugelį Lietuvos bažnyčių – Linkuvos, Pumpėnų, Naujojo Daugėlišio, Skaudvilės, Telšių ir kt. Mons. A. Talačka žinojo T. Kriaučiūnaitės darbus, juos vertino dėl nesumeluoto dvasingumo.

Anykščių bažnyčios presbiterijai T. Kriaučiūnaitė nutapė paveikslus „Šv. Pijus X“ ir „Šv. Marija Goretti“. Jaunų mergaičių užtarėją šv. Mariją Goretti ir pirmąją Komuniją priimančių vaikų globėją šv. Pijaus X atvaizdai buvo skirti jauniausiems šventovės lankytojams. Kūrinių temos, greičiausiai, buvo parinktos bendru Monsinjoro ir dailininkės sutarimu. Jos buvo artimos širdietėms (savo namus ši kongregacija turėjo ir Anykščiuose), pasišventusioms vaikų ir jaunimo auklėjimui. Vaikų ir jaunimo dvasinis ugdymas rūpėjo ir mons. A. Talačkai – net niūriausiu sovietmečiu prie Anykščių bažnyčios altoriaus buvo galima pamatyti baltais rūbais vilkinčius mažuosius patarnautojus, o bažnytinėse procesijose netrūko jaunų veidų.

Kol tapė paveikslus, T. Kriaučiūnaitė kaip seselė vienuolė gyveno Anykščiuose. Klebonijos šeimininkė prisimena, kad monsinjoras atėidavęs pažiūrėti, kaip ji dirba. Jam ypač patikęs paveikslas „Šv. Marija Goretti“, sakydavęs: pažiūrėkit, kokia ji nekalta. Reikia manyti, kad Monsinjoras ir vienuolė dailininkė rasdavo laiko ir pokalbiams dvasinio gyvenimo, sakralinės dailės temomis. Bet koku atveju akivaizdu, kad Anykščiuose T. Kriaučiūnaitė rado susikaupimui ir kūrybai palankią aplinką – tiek „Šv. Marija Goretti“, tiek „Šv. Pijus X“ yra priskiriami prie geriausių jos kūrinių. Užsimezgęs giminingų sielų bendravimas nenutrūko. Vėliau Monsinjoras T. Kriaučiūnaitėi dar užsakė pakeliamus didžiojo altoriaus paveikslus „Prisikėlęs Kristus“ ir „Švč. Mergelė Marija Krikščionių Paguoda“. Jos nutapytas kūdikėlio Jėzaus atvaizdas papuošė Anykščių bažnyčios krikštyklą (vėliau jį pakeitė Vaidoto Žuko tapyta kompozicija „Krikštas“).

Dekoruodamas Anykščių bažnyčią, mons. A. Talačka galvojo visumą – žiūrėjo kad interjeras nebūtų perkrautas, kūriniai derėtų tarpusavyje ir netrukdytų vienas kitam, stengėsi išryškinti pagrindinius prasminius interjero akcentus. Jau rengdamas bažnyčios perdažymo projektą jis buvo numatęs šventovės languose įrengti vitražus. Tai buvo dar vienas argumentas bažnyčios sienas nudažyti lygiai šviesia spalva, nes kaip pats sakė – jei bus vitražai, jų spalvos dažys sienas, todėl ryškių ornamentų nereikia.

Rokiškio bažnyčioje rūpindamasis karo metu nukentėjusių vitražų restauravimu, mons. A. Talačka. daug sužinojo apie vitražą. Jis savo akimis įsitikino, kaip šventovės

dvasią gali pakeisti vitražų kuriamas šviesos ir spalvų žaismas, kiek jis gali įnešti gyvybės, stebuklo dvasios. Galvoti apie vitražus vertė ir tai, kad Anykščių bažnyčia, kaip ir Rokiškio, buvo neogotikos stiliaus, kartojusio viduramžių katedrų, neišsivaizduojamų be didžiulius langus puošiančių spalvingų vitražų, architektūros formas. Be to, vitražai galėjo sušvelninti pro viršutinius bažnyčios langus sklindančią pernelyg ryškią šviesą.

Sukurti Anykščių bažnyčiai vitražus mons. A. Talačka užsakė dailininkei Marijai Anortei Mackelaitei, kurią rekomendavo iš Rokiškio laikų pažįstamas vitražų meistras Zigmas Laurinaitis. Per keturiolika darbo Anykščių bažnyčiai metų M. A. Mackelaitė sukūrė ištisą vitražų ansamblį su sava ritmika, pagrindiniais akcentais. Darbą pradėjo nuo vargonų choro vitražo, po to sekė pagrindinio portalo, presbiterijos, centrinės navos langų vitražai. Jų temas, atsižvelgdamas į vitražo vietą interjere, parinkdavo mons. A. Talačka. Dailininkę jis konsultavo ir bažnytinės ikonografijos, simbolikos klausimais, tačiau į meninį sprendimą nesikišo.

Daugelyje bažnyčių greta didžiojo altoriaus svarbus interjero akcentas yra priešingoje pusėje stovintis puošnus vargonų prospektas. Maži ir kuklūs Anykščių vargonai tokio prospekto neturėjo. Tačiau vargonų chore buvo trys didžiuliai langai. Jų vitražuose buvo nuspręsta pavaizduoti kryžių ir vargonų vamzdžius. M. A. Mackelaitės sukurtas vitražas atrodė lyg žydro dangaus fone švytintis didingas vargonų prospektas, kurio centre švietė kryžius – pagrindinis krikščionių tikėjimo simbolis, o šonuose pleveno banderolės su jose išgraviruotais 150 psalmės žodžiais: „Šlovinkite Viešpatį jo šventovėj, šlovinkite jį dangaus skliauto aukštybėj“, „Šlovinkite jį choru ir būgnais, šlovinkite jį stygomis, šlovinkit vamzdžiais“. Vyraujantis vertikalių linijų ritmas, švelnios gelsvos ir melsvos spalvos, pagyvintos ryškesniais mėlynos ir raudonos spalvos akcentais, kūrė šviesią, pakilią nuotaiką. Vargonų choro didingumo, iš čia sklindančių Viešpaties šlovinimo garsų įspūdį sustiprino ant vargonų choro sienelės netrukus pastatytos dvi Vytauto Jakševičiaus (1930–1982) sukurtos trimituojančių angelų skulptūros.

Dar vienas vitražas, tapęs svarbiu bažnyčios interjero akcentu, buvo sumontuotas arkiniame lange virš pagrindinio portalo. Jis vaizdavo Anykščių bažnyčios ir parapijos globėją šv. Matą. Ieškodama monumentalios, portalui tinkančios formos, dailininkė pasinaudojo viduramžių katedrų portalus puošusių Kristaus Pasaulio Valdovo atvaizdų kompozicija – pakartojo tą pačią frontalią pozą, laiminimui iškeltos ir knygą laikančios rankų gestus. Nuo Kristaus Pasaulio Valdovo atvaizdų M. A. Mackelaitės šv. Matas skiriasi iškalbingu galvos posūkiu ir fone pavaizduotu angelu – skiriamuoju šio šventojo atributu. Pasukęs galvą šv. Matas atrodo besiklausantis Dievo per angelą perduodamų Evangelijos žodžių.

Vitražas „Šv. Matas“ buvo sukurtas ne klasikine plono stiklo, bet tuomet dar visai nauja, lietuvių vitražistų sukurta ir išstobulinta storo luitinio stiklo vitražo technika. Stori stiklo blokai tokio tipo vitražuose leido išgauti ryškesnes spalvas ir gilesnį jų spindesį, vaizdui suteikti gelmės, monumentalumo. Dailininkei pasiūlius portalo vitražui panaudoti storą luitinį stiklą, mons. A. Talačka naujovės nepabūgo. Nors šiek tiek nerimavo, neišsivaizduodamas, kaip šios rūšies vitražas šventovėje atrodys. M. A. Mackelaitė prisi-

mena, kad montavimo dieną susirinko daug smalsuolių, įtariai žvelgusių į prie portalo sukrautus stiklo luitus ir cemento mišinį. Jaudinosi ir monsinjoras, tačiau luitas po luito pradėjus ryškėti vitražo kompozicijai, jo nuotaika pastebimai ėmė keistis, o vakare, kai viskas buvo baigta, ir dailininkė su meistrais susėdo klebonijoje vakarieniauti, Monsin-joras per pačią vakarienę net tris kartus nubėgo dar pažiūrėti kūrinio. Nesitverdamas džiaugsmu, laimingas ir nušvitęs sakėsi negalįs patikėti, jog šventovėje matęs kūrinį, kuris jam taip patinka, žavi, džiugina. Ne tik technika, bet ir menine kokybe vitražas „Šv. Matas“ tapo išskirtiniu kūrinium Lietuvos sakralinėje dailėje. Tai vienas vertingiausių lietuviškojo vitražo pavyzdžių bendrai. Pirmas ir, atrodo, vienintelis storo luitinio stiklo vitražas Lietuvos bažnyčiose.

Mons. A. Talačka ilgokai galvojo, ką pavaizduoti presbiterijos ir navos vitražuose. Galiausiai buvo apspręsta abipus didžiojo altoriaus esančiuose presbiterijos languose pavaizduoti Jėzaus Kristaus simbolį Dievo avinėlį ir Šventosios Dvasios simbolį balandį. Vitražai tikintiesiems turėjo priminti Šv. mišių metu ant altoriaus sudabartinamą atperkama-ją Kristaus auką ir į žemę atsiųstą Šventąją Dvasią, neregimu būdu vadovaujančią regimai Kristaus Bažnyčiai. To paties dydžio ir formos centrinės navos langus papuošė vitražai vaizduojantys septynis Bažnyčios sakramentus – visas žmogaus gyvenimo sritis apimančius regimus ženklus, per kuriuos gaunama ir patiriama Dievo malonė.

Skirtingai nei gerai žinomi Dievo avinėlio ir Šventosios dvasios simboliai, septyni sakramentai neturi dailėje nusistovėjusios ikonografinės tradicijos. Jų ženklus remian-tis bendriausiais simboliais M. A. Mackelaitei teko sukurti pačiai. Krikšto sakramentą ji pavaizdavo kaip apverstą indą, iš kurio liejasi krikšto vanduo. Sutvirtinimo sakramentą – kaip septynias liepsneles, simbolizuojančias septynias Šventosios Dvasios dovanas. Švč. Sakramentą perteikė dviem vitražais, kuriuose pavaizdavo duonos kepalėlius, žuvis ir javų varpas (Kristaus Kūno simboliai) ir taurę su ostijomis bei vynuogių kekes (Kristaus kraujo simboliai). Atgailos sakramentą perteikė susitaikymą su Dievu simbolizuojantis baltas balandis su alyvmedžio šakele snape ir kapinių kryžiai, primenantys gyvenimo laikinumą. Ligonių patepimą simbolizavo paukštis, snape laikantis atperkamosios Kris-taus aukos simbolį kryžių ir degančios žvakės – šviesos ir tikėjimo ženklai. Kunigystės sakramento ženklą sudarė kryžius, Jėzaus monograma ir stula. Santuokos sakramento simbolis buvo stula, uždėta ant dviejų susikibusių rankų. Vienuose languose nuo centri-nio simbolio į visas puses sklido spinduliai, kitų fone buvo kuriamas ramus horizontalių šviesos bangų ritmas.

Monsinjoras labai džiaugėsi ir didžiavosi Anykščių bažnyčios vitražais. Juos su malo-numu rodė visiems apsilankiusiems šventovėje. Buvo laimingas išgirdęs, kad vitražai patin-ka tikintiesiems, juos džiugina. Parapijiečių nuomonė visada jam buvo svarbi – tai jų baž-nyčia, puošiama ir tvarkoma už jų suaukotą aukas. Jiems šventovėje turi būti gera ir jauku.

Tačiau, žmonių skoniui mons. A. Talačka niekada akiai nepataikavo. Menkaverčių, net parapijiečių pamėgtų kūrinį atsisakydavo (taip atsitiko su V. Čižausko freskomis), nebijojo naujovių, drąsių ir modernių sprendimų. Buvo įsitikinęs, kad kunigas turi vesti, o ne sekti, o skonį galima ugdyti.

Lietuvos Krikšto 600 metų jubiliejaus minėjimo komisijai neįvertinus dailininko V. Žuko sukurtų paveikslų „Palaimintasis Jurgis Matulaitis“ ir „Šv. Kazimieras“, šiuos kūrinius mons. A. Talačka atsivežė į Anykščius ir pakabino bažnyčioje. Žinodamas kad ne visiems modernūs kūriniai bus suprantami ir priimtini, vedžiodamas po šventovę mielai juos pakomentuodavo, atkreipdavo dėmesį į kūrinio mintį, kokiomis priemonėmis dailininkas ją perteikia. Kiek vėliau V. Žukui jis užsakė nutapyti naują krikštyklos paveikslą. Giliu ir netikėtu temos sprendimu liko labai patenkintas.

Dirbdamas Anykščiuose mons. A. Talačka domėjosi šio krašto istorija, anykštėnų rašytojų kūryba, rinko medžiagą apie čia dirbusius dvasininkus. Atvykęs į Anykščius bažnyčioje jis jau rado rašytojo Antano Vienuolio-Žukausko užsakymu skulptoriaus Henriko Rudzinsko sukurtą vyskupo ir poeto Antano Baranausko biustą. Kartu su bendraminčiu ir artimu bičiuliu, iš Anykščių krašto kilusiu kunigu Bronislovu Strazdu, jis sumanė šventovėje įamžinti ir kitus žymius šio krašto dvasininkus. Taip bažnyčioje atsirado skulptoriaus Leono Žuklio ir anykštėno tautodailininko Liudo Tarabildos sukurta anykštėno poeto ir kunigo Klemenso Kairio memorialinė lenta, skulptoriaus Jono Meškelevičiaus sukurta kunigo, pirmojo lietuvių kalbos žodyno ir pirmosios lietuvių kalbos gramatikos autoriaus Konstantino Sirvydo biustas.

Tuo metu, kai tik nedaugelis kunigų suprato bažnyčių palėpėse užmestų senų ir sutrūnijusių, nebenaudojamų paveikslų ir skulptūrų vertę, mons. A. Talačka išsaugojo ir naujam gyvenimui prikėlė dailės kūrinius, kaip manoma priklaususius senajai Anykščių bažnyčiai. Elvyros Rugytės-Olubienės kruopščiai restauruotus paveikslus „Šv. Laurynas“, „Šv. Augustinas“, „Nukryžiuotasis“ galima pamatyti bažnyčios zakristijoje. Rimo Idzelio restauruotos medinės Švč. Dievo Motinos ir šv. evangelisto Jono skulptūros papuošė bažnyčios didįjį altorių.

Ne visus sumanymus mons. A. Talačka spėjo įgyvendinti. Vieną didžiųjų jo svajonių buvo Anykščių bažnyčioje pastatyti didelius, galingus vargonus. Naujieji dviejų manualų, 27 balsų vargonai buvo jau užsakyti Vilniaus valstybinėje vargonų dirbtuvėje, deja, nepalankiai susiklosčius aplinkybėms sumanymas nebuvo įgyvendintas. Nauji, dar galingesni, net trijų manualų, 45 balsų vargonai Anykščių bažnyčioje buvo sumontuoti tik 1999m. jau naujo Anykščių klebono Stanislovo Krumpiausko rūpesčiu.

Dalia Tarandaitė

Dailės kūriniai Anykščių bažnyčios šventoriuje

Erdvus Anykščių bažnyčios šventorius yra aptvertas XX a. pradžioje pagal Kauno gubernijos architekto Aleksiejaus Skrynikovo projektą pastatyta neogotikine tvora su vartais ir kryžiaus kelio stočių koplytėlėmis. Dvišlaičius koplytėlių stogelius ir šventoriaus vartų bokštelių vainikuoja metalinės saulutės su trimitus pučiančių angeliukų figūromis. Jas monsinjorui A. Talačkai padovanojo artimas jo bičiulis Paberžės klebonas Tėvas Stanislovas. Kryžiaus kelio stočių kompozicijas šventoriaus koplytėlėmis mons. A. Talačkos užsakymu 1981–1988 m. sukūrė savamokslis skulptorius Rimas Idzelis.

Mons. A. Talačka skulptoriui nedavė jokių nurodymų nei dėl temų traktuotės, nei dėl kompozicijų. Droždamas Kryžiaus kelio stotis, R. Idzelis rėmėsi tik Šventuoju raštu, geriausiai Europos dailės pavyzdžiais ir savo vaizduote. Visuose reljefuose veikėjus jis pavaizdavo stambiu planu, apsiribodamas trimis, keturiomis figūromis, perteikiančiomis siužeto esmę.

Pasakojimą R. Idzelis grindė Kristaus romumo, nuolankumo ir jo kankintojų žiaurumo, bukumo priešpastatymu. Svarbų dėmesį jis skyrė veikėjų veidų išraiškai. Kristus visuose reljefuose vienodai ramus, kilnus, kantrus. Jo veide atsispindi liūdesys ir susimąstymas (I stotis), ryžtas nueiti iki galo (III stotis), sutrikimas, kad sulaukė pagalbos (IV stotis), visiškas išsekimas (IX stotis), nežmoniškas skausmas (XI stotis). Budeliai pavaizduoti šaržuotai. Jie kresni, buki, žiaurių veidų. Kartais susimąstę ir liūdni, lyg būtų suabejoję tuo, ką daro (X stotis). Veikėjų gestai išraiškingi, kai kuriose scenose kiek neįprasti – reljefe „Viešpats Jėzus paima nešti kryžių“ baltais rūbais vilkintis vyras tempia Jėzų už rankovės, reljefe „Viešpats Jėzus sutinka savo Motiną“ Marija ranka liečia Kristų – savo vaiką, reljefe „Viešpats Jėzus ramina verkiančias moteris“ ant kelių suklupusią moterį Jėzus glaudžia prie savęs.

Dailininkas nevengė ironijos, perkeltinių prasmių, simbolinių detalių. Kompozicijoje „Viešpats Jėzus parpuola antrąjį kartą“ vieną iš kankintojų jis pavaizdavo apžergusį kryžių, vienoje rankoje laikantį kančių, kitoje – vadeles primenančią virvę, tarsi pirmyn gintų išsekusį arklį. Reljefe „Viešpats Jėzus prisikelia iš numirusiųjų“ Kristaus kapą saugojusius, Prisikėlimą mačiusius, bet Velykų slėpinio nepažinusius kareivius jis pavaizdavo lyg tris rytietiškąs beždžionėles, iliustruojančias posakį „Nieko nematau, nieko negirdžiu, nieko nekalbu“: vieną užsidengusį akis, kitą – ausis, trečią – burną. Reljefe „Viešpats Jėzus nuteisiamas mirti“ Pilotui ant galvos uždėtas laurų vainikas žiūrovą verčia suabejoti viešai demonstruojamu rankų nusiplovimo gestu, turėjusiu parodyti, jog Pilotas nėra atsakingas už būsimą Jėzaus nukryžiovimą. Priešingai, galią ir šlovę simbolizuojantis laurų vainikas parodo, kad Pilotas turėjo pakankamai valdžios ir panorėjęs būtų galėjęs nepaisyti minios ir fariziejų spaudimo.

Ne vienoje kompozicijoje simbolinę prasmę įgauna dailininko sumaniai panaudojamas virvės motyvas. Reljefe „Viešpats Jėzus nuteisiamas mirti“ virvė, kuria surištos Jėzaus rankos, sudaro kryžių – nuorodą į ką tik jam paskelbtą nuosprendį. Reljefe „Simonas Kirenietis padeda nešti kryžių“ veikėjus apraizgiusi virvė kiek netikėtu būdu parodo Simonui Kireniečiui tekusios misijos esmę – ant savo pečių nešti Jėzaus kryžių ir šitaip dalyvauti jo aukoje. Reljefe „Viešpačiui Jėzui nuplėšia drabužius“ vienas iš kareivių knebinėja Jėzaus tuniką juosiančios virvės mazgus, leisdamas nuspėti netolimos ateities įvykius – po Nukryžiuavimo dėl jo drabužių mestą burtą.

Dviejuose reljefuose dailininkas panaudojo šuns simbolį. Reljefe „Viešpats Jėzus nuteisiamas mirti“ ištikimybę vyresnybei ir paklusnumą simbolizuojanti žiaurokos išvaizdos šuns galva puošia Piloto krėslą. Reljefe „Simonas Kirenietis padeda nešti kryžių“ virvę įsikandęs už pavadėlio pririštas šunelis perteikia klusnumo ir sekimo Jėzaus pavyzdžiu idėjas.

Kurdamas kompozicijas, dailininkas drąsiai naudojo figūrų fragmentus, vizualines užuominas. Kompozicijoje „Viešpats Jėzus nuteisiamas mirti“ matomos tik vandenį iš ąsočio pilančio asmens rankos. Nukryžiuavimo scenoje pavaizduotos tik Nukryžiuotojo kojos ir po kryžiumi stovintys asmenys. Tik kryžiaus apačia matoma ir Nuėmimo nuo kryžiaus scenoje. Jėzaus laidojimą vaizduojančioje kompozicijoje ypač vykusiai panaudotas atidarytų durų motyvas, padedantis sukurti angos, pro kurią laidotuvių dalyviai į kapo rūšį įneša į baltą drobulę suvyniotą Jėzaus kūną, įspūdį.

Reljefų polichromija originali. Dažyta dažus įtrinant į medį medžiagos skiaute ir tokiu būdu išgaunant skirtingo intensyvumo tonus, patamsinant šešėlius drabužių klostėse. Išnaudota ir simbolinė spalvų reikšmė, emocinis jų poveikis. Kompozicijose, besiremiančiose Jėzaus ir jo kankintojų priešpastatymu, Jėzaus rūbas skaisčiai raudonas – kraujo ir kančios spalvos. Reljefe „Simonas Kirenietis padeda nešti kryžių“ Jėzaus ir Simono rūbas įgauna panašų pilkšvą atspalvį. Kompozicijoje „Viešpats Jėzus ramina verkiančias moteris“ rusvu rūbu vilkintis Jėzus tarsi įsilieja į panašių atspalvių drabužiais vilkinčių moterų būrį. Reljefe „Viešpats Jėzus parpuola trečiąją kartą“ kraštutinį Jėzaus išsekimą pabrėžia balkšvas jo rūbas.

Anykščių bažnyčios šventoriui R. Idzelio sukurtos Kryžiaus kelio stotys patraukia vidine ekspresija ir sugebėjimu vaizduojamą įvykį pakylėti iki giliąsias krikščioniškas tiesas perteikiančio simbolio. Taip jos tęsia geriausias krikščioniškos dailės klestėjimo amžių – gotikos ir ankstyvojo renesanso – sakralinės dailės tradicijas. Tuo pat metu jos yra ryškus XX a. krikščioniškosios dailės pavyzdys, padiktuotas šių dienų žmogaus pasaulėjautos, atspindintis modernių laikų dailės tendencijas. Dailininko atvaizduota Kristaus kančia žiūrovą sukrečia, verčia susimąstyti, atsigręžti į save. Ciklą užbaigiančios stotys (nuėmimas nuo kryžiaus, laidotuvės) tiesiog spinduliuoja šilumą. Prie jų, anot mons. A. Talačkos, „norisi melstis, susikaupti, nurimti“.

Šventoriuje yra ir daugiau dailės paminklų. Dar sovietmečiu mons. A. Talačka nepabūgo Anykščių bažnyčios šventoriuje ant kanauninko Jurgio Žitkevičiaus kapo pastatyti anykštėno A. Ladigos sukurtą akmeninį kryžių su jame iškalto stilizuotu, Lietuvos vytį

primenančiu šv. Jurgio bareljefu. Labai palankiai Monsinjoras sutiko ir B. Strazdo mintį atskiru paminklu pagerbti visų žymių anykštėnų tėvų atminimą. Skulptoriaus Antano Kmieliausko iš pilko Lietuvos laukų granito iškalta Šventąją Šeimą vaizduojanti skulptūra su memorialinę jos paskirtį nurodančiu įrašu bažnyčios šventoriuje buvo pastatyta 1986 m. Tai vienintelis tokio pobūdžio paminklas Lietuvoje. Pirmaisiais Nepriklausomybės metais profesionalių dailininkų sukurtos skulptūros – originalūs sakralinio meno kūriniai – buvo pastatyti ant šventoriuje palaidotų dvasininkų kapų: Romo Kazlausko „Švč. Mergelė Marija Sopulingoji“ (1990) ant kun. Jono Uoginto kapo, Vlodo Vildžiūno „Jėzus Nazarietis“ (1992) ant kun. Alfonso Gražio kapo.

Mons. A. Talačka vertino ir tradicinį lietuvių liaudies meną. Savo bibliotekoje jis turėjo pilną 1956-1992 m. leistų „Liaudies meno“ albumų rinkinį, liaudies meno pavyzdžių buvo ir jo asmeninėje dailės kolekcijoje. Sovietmečiu tradiciniai monumentalieji liaudies meno paminklai (kryžiai, stogastulpiai, koplytstulpiai) buvo užmišti. Vienas pirmųjų juos atgaivinti ėmėsi Paberžės klebonas tėvas Stanislovas, stogastulpius ir koplytstulpius pradėjęs statyti bažnyčios šventoriuje ir kaimo kapinaitėse. 1987 m. minint Lietuvos Krikšto 600 metų jubiliejų Anykščių šventoriuje iškilo mons. A. Talačkos užsakymu tautodailininko Kazimiero Nemanio sukurtas aukštas medinis misijų kryžius. Antras medinis kryžius, skirtas iš tremties ir kalėjimų negrįžusiems ir už laisvą Lietuvą tėvynės laukuose žuvusiems atminti, šventoriuje buvo pastatytas pirmaisiais sąjūdžio metais. Puošnų, Rytų Aukštaitijai būdingos formos kryžių, sukūrė tautodailininkas Alvydas Sabutis,.

Dalia Tarandaitė

Monsinjoro A. Talačkos dailės kūrinių kolekcija

Pirmuosius dailės kūrinius mons. A. Talačka įsigijo dar dirbdamas Rokiškyje. Tegalime spėlioti, kaip pas jį pateko septyni vertingiausi kolekcijos eksponatai – XVII–XIX a. Lietuvos ir užsienio dailininkų nutapyti paveikslai, kaip spėjama iki Antrojo pasaulinio karo buvę Rokiškio dvare¹. Džiugu, kad priglausti jų vertę suvokiančio dvasininko šie kūriniai buvo išsaugoti – nesunaikinti, neišvežti į užsienį, kaip atsitiko didžiąjai daliai Lietuvos dvarų palikimo.

Kolekcijos šedevras – italų tapytojo, žymiausio XVII a. pab. Romos dailininko Karlo Maračio (Carlo Maratti, 1625–1713) kompozicija „Marijos įvesdinimas į šventyklą“. Įvykio sakralumą šiame kūrinyje pabrėžia vaizduojamą sceną supantis gėlių vainikas. Panašūs Švč. Mergelės Marijos gėlių vainikuose atvaizdai, Dievo Motiną prilyginantys gražiausiam žiedui, buvo populiarūs to meto flamandų ir italų dailėje. Gėles tokiuose paveiksluose paprastai tapydavosi kitas dailininkas, specializavęsis gėlių tapyboje. Karlas Maratis dažnai bendradarbiaudavo su tapytoju Marijumi Nuci (Mario Nuzzi, 1603–1673) – Romoje gyvenusiu garsiu gėlių tapytoju, dėl pamėgtos tematikos pramintu Mario dei Fiori (Gėlių Marijumi). Tikriausiai, M. Nucis yra ir gėlių vainiko Mons. A. Talačkos kolekcijos paveiksle autorius.

Prieš Antrąjį pasaulinį karą Rokiškio dvare, greta kitų giminės portretų, buvo galima pamatyti Europoje populiaraus portretisto, italų kilmės austrų tapytojo Johano Baptisto Lampio (Johann Baptist Lampi, 1751–1830) sukurtą Užpalių seniūno kunigaikščio Pranciškaus Sapiegos (1772–1829) portretą (Pranciškus Sapiega buvo Aleksandro Pšezdzeckio, vedusio Mariją Tyzenhauzaitę, senelis)², šiandien priklausantį Mons. A. Talačkos kolekcijai. Antras J. B. Lampio tapytas visiškai toks pat P. Sapiegos portretas saugomas Luvre Paryžiuje, kur pateko iš Sapiegų rinkinių.

Išskirtinis ir kone unikalus Mons. A. Talačkos kolekcijos eksponatas yra nedidelis ant medžio lentos nutapytas paveikslas, vaizduojantis soste sėdinčią Švč. Mergelę Mariją. Subtilus, sakralumą spinduliuojantis kūrinys primena italų ankstyvojo renesanso meistrų darbus ir siejasi su sakralinės dailės atsinaujinimo siekusių XIX a. vid. Europos dailininkų (nazarėnų, prerafaelitų, puristų ir kt.) kūriniais. Šios tapybos krypties pavyzdžių (ypač tokio aukšto meninio lygio) Lietuvoje beveik neturime. Iškilmingą, tačiau tuo pat metu ramią ir paprastą paveikslo kompoziciją papildė dvi simbolinės detalės: dešinėje ant sosto pakylęs nutapytas vaza su trimis raudonais gvazdikais, simbolizuojančiais Švč. Trejybę ir

¹ Tą liudija Rokiškio krašto muzijuje saugomi Rokiškio dvare buvusių vertybių sąrašai, kuriuose galima atpažinti keletą paveikslų iš Mons. A. Talačkos kolekcijoje.

² Dvare buvusio portreto fotografija su užrašu „Fr. Sapieha (Lampi)“ saugoma Rokiškio krašto muziejuje.

Kristaus kraują, o kairėje pavaizduota musė. Krikščioniškoje simbolikoje musė reiškia blogį ir piktąją dvasią. Primindamas, kad Kristus savo krauju atpirko pasaulį ir nugalėjo blogį, musę dailininkas nutapė labai realistiškai, tarsi iš tiesų atsitūpusią ant jau baigto tapyti paveikslo – t. y. panaudodamas „akių apgaulės“ (*trompe l'oeil*) efektą. Vykusiai panaudotas senųjų tapybos meistrų pamėgtas efektas Švč. Mergelės Marijos su Kūdikiu paveikslą susieja į jį žvelgiančio žmogaus dabarties realybe.

XVII a. pradžioje Bolonijos akademijoje pradėtai Aukštojo Renesanso daile besiremiančiai aiškios ir disciplinuotos, tačiau tuo pat metu barokiškai dinamiškos tapybos kryptis atstovauja nežinomo XVIII a. pab. Vakarų Europos dailininko nutapyta šv. arkangelo Mykolo galva. Paveikslas yra parengiamoji studija didesniai kūriniui, turėjusiam vaizduoti šv. arkangelą Mykolą, ietimi smeigiantį šėtoną. Jis atliktas tvirta profesionalaus dailininko ranka. Plonasluoksnė lesiruota tapyba, skaidrus pastelinis koloritas, vaizdo idealizacija rodo paveikslo sąsajas su Gvido Reni religinės tapybos tradicija, turėjusia didžiulės įtakos įvairių kraštų religinei dailei.

XVII a. olandų tapybos mokyklai atstovauja nedidelis ant medžio lentos nutapytas buitinio žanro paveikslas „Virtuvėje“. Virtuvių interjerai su detalai pavaizduotomis buities detalėmis – grubiais mediniais baldais, grublėtų paviršių moliniais ir žvilgančiais metaliniais indais, maistą gaminančiomis ar virtuvę tvarkančiomis moterimis – olandų tapyboje sudarė atskirą grupę. Virtuvių prieblanda, iš skirtingų šaltinių sklindanti šviesa ir jos atšvaitai ant įvairių paviršių dailininkams leido perteikti juos taip dominusius apšvietimo efektus, o čia vykstantis uždaras, pašalinei akiai nematomas gyvenimas – sukurti namų židinio jaukumo, paprasto kasdienio gyvenimo tikrumo įspūdį.

Retas ir labai vertingas Mons. A. Talačkos kolekcijos kūrinys yra kroatų tapytojo, kurį laiką dirbusio ir Lietuvoje, Simono Čechavičiaus (Szymon Czechowicz, 1689–1775) „Autoportretas“. Pasak žodinės tradicijos, šį autoportretą dailininkas nutapė 1775 m. prieš pat mirtį. Yra žinoma, kad prieš Antrąjį pasaulinį karą kūrinys buvo Jono Pšezdzeckio rinkinyje Rokiškio dvare. XIX a. viduryje Varšuvos kapucinų bažnyčioje įrengiant antkapį S. Čechavičiui, iš Rokiškio dvaro dailininko autoportretą pasiskolino antkapio įrengimo organizatoriai. Tuomet buvo padarytos kelios jo kopijos.

Lietuvos dailės aukso fondui priskirtinas vieno žymiausių XIX a. I pusės Vilniaus portretistų, ilgamečio Vilniaus universiteto Piešimo ir tapybos katedros profesoriaus Jono Rustemo (Jan Rustem, 1762–1835) nutapytas portretas, vaizduojantis nežinomą vyrą su Baltojo Erelio ordino žvaigžde ant krūtinės. Kaip ir daugelis kitų J. Rustemo tapytų portretų, jis yra nedidelio formato, portretuojamąjį vaizduoja iki krūtinės. Nutapytas gyvai, temperamentingai, turi dailininko kūrybai būdingo lyrizmo, svajingumo.

Dailės kolekciją Mons. A. Talačka pildė visą gyvenimą. Vienus akį patraukusius kūrinius dvasininkas nupirkdavo, kitus, žinodami jo meilę menui, padovanodavo parapijiečiai, kolegos dvasininkai ir patys menininkai, tarp kurių buvo gerų A. Talačkos pažįstamų. Pasvalio gimnazijoje piešimą jam dėstė akvarelistas Česlovas Kontrimas, bendramoksliai toje pačioje gimnazijoje buvo architektas, tapytojas Jonas Navakas ir akvarelistas Algirdas Lukštas, su kuriais Monsinjoras palaikė ryšį ir vėliau. A. Lukštas va-

saros praktikų metu į Anykščius atvykdavo su Kauno Juozo Naujaliao dailės mokyklos mokiniais, kuriems A. Talačka pats parodydavo bažnyčią, apie ją papasakodavo. Dažnas svečias Anykščių klebonijoje buvo tapytojas Vaidotas Žukas, tuomet vienas iš nedaugelio profesionalių jaunųjų menininkų, kūrusių sakralinę dailę. Puošdamas Anykščių šventovę, Monsinjoras susibičiuliavo su vitražiste Marija Anorte Mackelaite, bažnyčiai sukūrusia įspūdingus vitražus. Kartu su svainiu Algiu Ladiga į Anykščių kleboniją užsukdavo skulptorius Vladas Vildžiūnas, aplankyti Anykščių parapijos altaristos kun. Jono Uoginto čia atvažiuodavo dailininkų Uogintų šeima.

Lydimas Č. Kontrimo, mons. A. Talačka lankėsi tapytojo Antano Žmuidzinavičiaus (1876–1966) dirbtuvėje. Iš šio dailininko nupirko nedidelio formato paveikslėlį „Per purvyną“ (1918), patraukiantį dėmesį paprasto motyvo grožiu ir švelnia lyrine nuotaika. Monsinjoro kolekciją papildė ir kitų XX a. Lietuvos dailininkų kūriniai – Kazio Šimonio (1887–1978), Jono Janulio (1888–1973), Česlovo Kontrimo (1902–1989), Algirdo Lukšto (1921–1992), Jono Navako (g. 1922), Marijos Anortės Mackelaitės (g. 1930), Broniaus Uoginto (g. 1946), Vaidoto Žuko (g. 1956), Aistės Ramūnaitės (g. 1957), Egidijaus Rudinsko (g. 1962) ir kt.

Be profesionaliosios dailės, kolekcijoje yra keletas lietuvių liaudies sakralinio meno pavyzdžių. Tai XIX a. pab.–XX a. dievdirbių išdrožtos Kristaus ir Marijos skulptūros, krucifiksai. Tik dviejų drožinių autoriai yra žinomi. Smulkiais ornamentais išraižytą ir įrašų papildytą skulptūrėlę „Švč. Mergelė Marija“ išdrožė iš Rokiškio krašto kilęs vienas žymiausių ir originaliausių Lietuvos dievdirbių Lionginas Šepka (1907–1985). Tikėtina, kad šį kūrinį klebonaudamas Rokiškyje A. Talačka gavo iš paties autoriaus. Originalia kompozicija, savita vaizdo ir teksto jungtimi išsiskiria liaudies švietėjo ir spaudos bendradarbio Juozo Mockūno (1870–1941) reljefas „Šv. Mišių auka“ (1940). Jei tikėti užrašų reljefo nugarinėje pusėje, tai – vienas pirmųjų šio liaudies šviesuolio kūrinių, kurį jis išdrožė būdamas jau 70 metų amžiaus. Metai prieš mirtį sukurta kompozicija nuskamba kaip malda – prašymas melstis už autoriaus sielą, kad ji galėtų „išvysti pažadėtą dangaus karalystę“.

Keturios A. Talačkos kolekcijoje esančios ikonos supažindina su Rytų krikščionybės bažnytinės dailės tradicija. Jos nutapytos laikantis ikonų tapybos kanono, diktuojančio jų kompoziciją, tapymo būdą. Kelios ikonos papuoštos sidabruotais ir auksuotais metalo aptaisais, yra įdėtos į kiotus (specialias įstiklintas spinteles), taip išreiškiant pagarbą tiek vaizdo, tiek pačios ikonos kaip kulto objekto sakralumui.

1997 m. gegužės 27 d. surašytu testamentu visą gyvenimą kaupią dailės kūrinių kolekciją ir biblioteką mons. A. Talačka paliko Anykščių Šv. apaštalo evangelisto Mato parapijai. 2000 m. jo surinkti dailės kūriniai (53 paveikslai, skulptūros ir drožiniai) buvo perduoti saugoti A. Baranausko ir A. Vienuolio-Žukausko memorialiniam muziejui, o knygos ir rankraščiai (4 tūkst. egzempliorių knygų, 400 rankraščių, gausus periodikos rinkinys) – Anykščių rajono savivaldybės Liudvikos ir Stanislovo Didžiulių viešajai bibliotekai. 2009 m. liepos 23 d. Anykščiuose, Vyskupo Antano Baranausko parapijos salėje buvo atidarytas Sakralinio meno centras, kurio nuolatinės ekspozicijos pagrindu tapo Monsinjoro A. Talačkos dailės kūrinių kolekcija ir biblioteka.

